

יורו משפטיך

מוסדות "יורו משפטיך" בראשות מורנו הגאון רבי גרשון בן משה שליט"א
רח' הקבלן 7 הר נוף ירושלים | טלפקס: 02-6540222

גיליון חודש אב ה'תשפ"א | 22

הלכות ט' באב שחל ביום ראשון

פסקי הלכות בקיצור נמרץ

מפי הרב הגאון רבי גרשון בן משה שליט"א
ראש כולל ובית הוראה "יורו משפטיך" ואב"ד לממונות ירושלים ת"ו

דינים כלליים

[קונטרס הלכות זה מתייחס אך ורק לשנה בה חל ט' באב ביום ראשון בזמנו, ולא כאשר הוא חל בשבת ונדחה ליום ראשון – שאז ישנם שינויים רבים, הן לחומרא והן לקולא].

דיני תיקון חצות בימי בין המצרים

א. כתב רבינו האר"י ז"ל (שער הכוונות דף פט ע"ג) וז"ל: מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש, לשבת באבלות אחר חצי היום בכל אלו הימים (ימי בין המצרים), ולבכות בכיה ממש על חורבן הבית. וטעם היות זה אחר חצות היום הוא, כי אז הוא התעוררות הדינים, בסוד "כי ינטו צללי ערב", אשר לסיבה זו נשרף ההיכל אחר חצי היום. ודבר זה עושה תועלת בנפש האדם. וענין חצות הלילה א"צ להזכירו, כי אפילו בכל שאר הלילות צריך להתאבל על החורבן, מכל שכן בלילות בין המצרים שצריך להוסיף בבכיה, ועליו נאמר שמחו את ירושלים וגו'. ע"כ. [גם בספר פרי עץ חיים (כוונות ט"ב ובין המצרים) כתב, ומי"ז בתמוז עד ט' באב, יתאבל אחר חצי היום כחצי שעה. עכ"ל. וכן הוא בספר נגיד ומצוה הלכות בין המצרים. הובא להלכה במ"א ססי תקנא, וכתב שנכון לעשות כן. ובא"ר סי תקנא ס"ק ו. וכ"כ הפמ"ג משבצות זהב סי תקמט, ושכן נהגו בקהלות קדושות בכמה מקומות. ובערוה"ש ססי תקנא כתב, ודע דרבים נהגו ע"פ האר"י ז"ל לומר תיקון חצות בין המצרים לאחר חצות היום. וכ"כ במשנ"ב ססי תקנא. וכן נהג החפץ חיים בעצמו למעשה וכמו שהעיד בגדלו בנו בספר שיחות הח"ח או"ס, שמי"ז בתמוז עד ט' באב נהג הח"ח לומר תיקון חצות אחר חצות היום, לבדו בבית הכנסת. וכ"כ בחזון עובדיה ארבע"ת עמ' קכת. וכן היה מנהג רבותינו חכמי ורבי הישיבה הקדושה פורת יוסף תכ"ץ ובראשם מרן הגר"י צדקה זצוק"ל ומו"ר הגר"צ אבא שאול זצוק"ל במשך כל ימי בין המצרים].

ב. ואע"פ שלא נתבאר בדברי רבינו האר"י מה לומר באותו זמן שמתאבל ובוכה על חורבן בית המקדש, מ"מ כתב מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן כא) שנהגו לומר "תיקון רחל" (מתוך סדר תיקון חצות שעושים בלילה), שפסוקים אלו מיוסדים על האבל והבכיה על החורבן, והוא דבר השווה לכל נפש. [וכ"כ עוד בספרו עבודת הקודש, מורה באצבע או"ר, וז"ל: וטוב לומר סדר תיקון רחל בכל יום מימי בין המצרים אחר חצות היום. וכן נהגו בארץ ישראל על פי כתבי האר"י ז"ל, והוא מנהג ותיקון. עכ"ל. והובא בכה"ח סי תקנא או"ר כב. וכן מוכח מלשון האחרונים שהזכרנו בהערות הקודמות. ודע, דמ"מ נ"ל שאין צריך לומר סדר הירודי והתחנות המסודר בסדר התיקון חצות. דהכא הם פסוקים המסודרים על האבל והבכיה על החורבן, ואינו סדר ותיקון הנעשה בתיקון חצות של לילה. ודו"ק].

ג. ודע, כי מנהג זה היה נפוץ מאד בהרבה קהילות בעם ישראל, בקהילות ספרדים אשכנזים חסידים וליטאים, ללא יוצא מן הכלל. שהיו מתקבצים ברוב עם לאמירת תיקון חצות בצוותא חדא בשברון לב ובצער גדול על חורבן בית קודשנו ותפארתנו, על

גלות השכינה והריגת הצדיקים. ואזכרה ימים מקדם על מנהג אמירת תיקון חצות בימי בין המצרים בישיבתנו הקדושה "פורת יוסף" תכ"ץ בהשתתפות כל בחורי הישיבה עם צוות הרבנים ובראשם ראשי הישיבה הגר"י צדקה זצוק"ל ומו"ר הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל. ועוד. שהיו יושבים לארץ ואומרים סדר תיקון רחל והקינות בבכיות ובשברון לב. ומרן הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א ראש ישיבת כסא רחמים, העיד בגדלו כי בעי"ת תונים וגירבא היו בעלי הבתים סוגרים כל החניות שבעיר ובאים וחולצים נעליהם ואומרים תיקון חצות ברוב עם וכו'. וכבר התרעם הוא נר"ו על כך, שכמה חבל שמנהג זה הולך ומשתכח מתוכנו. ודפח"ח.

ד. זמן אמירת התיקון חצות בימים אלו, הוא החל מאחר חצות היום [נאפילו קודם תפילת המנחה] ואילך, ונמשך זמנה עד שקיעת החמה. [נהנה לגבי תחילת הזמן מבואר במקורן של דברים, הם דברי רבינו האר"י ז"ל שתחילת הזמן הוא אחר חצות היום, אך עד מתי נמשך זמנה לא נתבאר בדב"ק. ואמנם בשו"ת מעשה אליהו להג"ר אליהו מני (סי' שיח) כתב, דאם הגיע זמן מנחה קטנה אינו אומר. ע"כ. והובא בספר עמודי ההוראה בסו"ס מורה באצבע. מי"מ אינו מוכרח כ"כ. וי"ל דנמשך זמנה עד השקיעה. וכ"כ ידידי הרה"ג ר' יהודה ברכה שליט"א בשו"ת ברכת יהודה ח"א סימן מ. ודייק כן גם בסידור "איש מצליח" על ט"ב. ע"ש. שו"מ שכן דעת מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בתשובה קצרה בכ"י שהובאה בקונטרס "אם אשכחך" היו"ל ע"י איגוד בני תורה דורשי ה' תשע"א, דאפשר לומר תיקון חצות בימי בין המצרים עד השקיעה].

ה. הזמנים שבהם לא אומרים תקון חצות ביום, הם: ערב ר"ח אב, ביום ר"ח אב, וביום ט"ב עצמו, וכן בערבי שבתות, וכן בכל יום שאין אומרים בו תחנון [פרט לערב ט' באב כדלהלן], אין לומר בהם

תיקון רחל. [הפמ"ג בספרו אשל אברהם (ססי תקנא) כתב, וכמדומה נוהגין בע"ש אחר חצות אין עושין תיקון חצות, וכ"ש ברי"ח אב. ערב ט"ב נמי אין עושין תיקון חצות אחר חצות היום. עכ"ל. וכ"כ הגאון ר' יעקב רקח בספרו שערי תפילה (בדיני תיקון חצות או' ו' ואו"ט) דאין ערב שבת וערב ר"ח כערב ט"ב וכו' ואין אומרים בהם תיקון חצות. וכ"כ גם בדעת מרן החיד"א ביוסף אומץ. ע"ש. גם בספר ערוה"ש (ססי תקנא) כתב דאין אומרים תקו"ח בע"ש ובער"ח וברי"ח ועט"ב. ע"ש. מיהו משי"ב על עט"ב לא קי"ל כוותיה בזה כדלקמן. וכן העלה ידידי הרה"ג ר' יהודה ברכה שליט"א בשו"ת ברכת יהודה ח"א (סי' מא) דבערב ר"ח אב לא אומרים תיקון חצות. וכן העלה הרה"ג רבי בן ציון מוצפי בשו"ת מבשרת ציון ח"א ססי מג. ע"ש. וכ"פ מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בספרו חזו"ע ארבע"ת עמ' קכט, דבערב ר"ח וביום ר"ח אב, וכן בערבי שבתות, אין לומר תיקון רחל, וכן בכל יום שאין אומרים בו תחנון אין לומר תיקון רחל].

ו. אבי הבן, המוהל והסנדק, אין אומרים תיקון רחל ביום המילה, לפי שכל היום כולו יום טוב שלהם הוא. [כ"פ חזו"ע ארבע"ת עמ' קכט. (וענין גם בן איש חי ש"ר וישלח או"ר ה. והליכו"ע שם). אבל שאר המתפללים עמהם, אע"פ שלא אומרים תחנון בגללם, מ"מ תיקון חצות יאמרו. (כן נ"ל)].

ז. ביום ערב ט' באב, אומרים תיקון חצות כבכל יום מימי בין המצרים. מיהו בשנה שחל ט"ב בשבת ונדחה ליום ראשון, או

כשחל ביום ראשון, אין אומרים תיקון חצות בערב שבת, ומשום קדושת השבת. [נהנה מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן סי' כא) סובר דבערב ט"ב יש לומר תיקון חצות. וכתב שם לחלק דאף שבט"ב באב גופיה לא אומרים תיקון חצות, ושכן המנהג בירושלים, מ"מ שאני התם דכבר בכי העם והתאבלו בקינות ואיכה כמה שעות מאז התקן, ותנאי הבכ"י. ועוד שאחר חצות בוטחים בחסדי ה' ורחמי והתנחם, שאז נולד המשיח, ויש לחזק ידיהם ולקבוע בליבם לצפות לגאולה. מש"א"כ בערב ט"ב. והוא הלכה בכה"ח (תיקנה או רכג), וכתב שם שכן המנהג לומר בערב ט"ב אחר חצות תיקון רחל כמו בשאר ימים של בין המצרים. וכ"ד המועד לכל חי (סי' ט אטו' ז) והבן איש חי (דברים סע' כה). וכן היא דעת מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל כפי שהובאה בתשובה קצרה בקונטרס "אם אשכח" היול"ע ע"י איגוד בני תורה דורשי ה' תשע"א].

ח. בליל ט' באב (לאחר חצות לילה) יאמרו תיקון רחל בלבד. מיהו בשנת השמיטה (בארץ ישראל) – אין לאמר. [ולפ"ז יוצא שבשנת השמיטה בא"י, אין אומרים תיקון חצות בליל ט"ב כלל, לא רחל ולא לאה]. [בליל ט"ב אומרים תיקון רחל בלבד (בליל תיקון לאה) אע"פ שהוא יום שלא אומרים בו תחנון, דזהו זימניה. ועיין בברכ"י (סי' תקנא או יא) שהביא דהיה מי שרצה לומר דכיוון שאין אומרים תחנון בט"ב היה נמי דאין לומר תיקון"ח בליל ט"ב, אך המקובל מהר"מ זכות כתב עליו, ולא ידעתי על מה יסמוך בדעתו זאת סברת האומר שלא לעשות תיקון"ח בליל ט"ב, כי לא איש ישראל חייב להתאבל במיריות ותעמד עליו רוח קינה כל היום וכל הלילה וכו' וכן הוא מנהגי עכ"ל. וסיים עלה מרן החיד"א: "ודבריו ברורים. הב"ד זכור לאברהם (סי' תקנא או יא) ובשע"ת. ובכה"ח (סי' תקנא או יא). ובסי' א או יד]. וכ"כ הבן איש חי (שישי הרבה דברים בזה. ע"ש. וכ"ד הבן איש חצות אומרים תיקון רחל בלבד, אבל ביום אין אומרים אע"פ שדרסם לאמרם בכל יום אחר חצות מ"מ בתמוז ואילך. ע"כ. וכ"פ בשו"ת מבשרת ציון ח"א (סימן מג).]

ט. ביום ט' באב אחר חצות היום, אין אומרים תיקון רחל. [כ"כ מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן כא) שהובא לעיל. ואע"פ שהרב עיקר הדי"ט (סי' כח) סובר שגם ביום ט"ב אחר חצות צריך לומר תיקון רחל. מ"מ כבר השיב עליו הגר"ח פלאגי בספר רוח חיים (סי' תקנא ס"ז), וכתב שהעיקר כחיד"א. וכ"כ זכור לאברהם ח"ג (דף יג ע"ג). ובספר תורת חיים סופר (שם סי' ק) ושישי הרבה דברים בזה. ע"ש. וכ"ד הבן איש חי (שי"ר דברים או כה). וכ"פ מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בחזו"ע ארבע"ע עמ' קכט. ובשו"ת מבשרת ציון ח"א סימן מג].

י. ודע דמה שכתבו האחרונים שיש לומר את סדר התיקון חצות בישיבה על גבי קרקע, כל זה הוא להדור מצוה בעלמא ואינו לעיכובא. ואדם שלא יכול לומר סדר התיקון חצות בצורה כזו, וכגון שנמצא במקום עבודה שא"י לו לישב ע"ג קרקע, או שנמצא בסביבת אנשים שילעגו לו אם ישב ע"ג קרקע, או כל סיבה אחרת, שבגללה עלול להימנע מאמירת התיקון חצות, וכ"ש אם סובל מכאבים או כל חולי אחר, ואינו יכול לישב ע"ג הקרקע, יוותר על ההדור של ישיבה ע"ג קרקע ויאמר התק"ח בעמידה או בישיבה ע"ג כסא כדרכו. [כן נ"ל. חדא, דבמקור הדין בדברי רבינו האר"י ז"ל לא מצינו שהוא לעיכובא לאמר עבודת יושב ע"ג קרקע. ואפילו בתיקון חצות בלילה שהוא עיקר מצוות תיקון חצות, לא מצינו שתאה הישיבה ע"ג קרקע לעיכובא. ועוד, דבעלמא נמי לא מצינו שיוותר אדם על עיקר הדין, כשא"י לו לקיים את החידור].

יא. תיקון חצות לנשים. נראה שגם הנשים שייכות באמירת תיקון חצות של יום, בימים אלו. [דאע"ג דלגבי תיקון חצות של לילה נחלקו האחרונים. והגר"ח בשו"ת רב פעלים ח"א (סוד ישרים סי' טו) כתב שאין לנשים לומר תיקון"ח. ושכן ס"ל למהר"א מני. וכ"כ בבא"ח (וישלה או ו'). אולם בכה"ח (סי' א או טו) חולק ע"ז וכי שגם הנשים תאמרנה תיקון חצות, וכ"פ מרן הראש"ל בהליכות עולם כרד א' (נעמ' וכ"פ הל"כ"ב (סי' א ס"ז) ע"ש. מ"מ ב"ד שהוא משום אבילות וצער על החורבן. נראה דכ"ע יודו שגם הנשים שייכות באמירתו, דלא מצינו שנשים יוצאות מן הכלל בצער האבלות על החורבן. כן נראה ל'ן].

יב. בשנת השמיטה. אע"פ שכתב רבינו האר"י ז"ל כי בשנת השמיטה אין לומר 'תיקון רחל' בארץ ישראל בלילה, מ"מ 'בימי בין המצרים [בחצות היום] יש לאמר, גם בארץ ישראל. [כ"כ הרב כה"ח סופר בסימן תקנא או רכד. ובסימן תקפא או עה. ונתן לזה טעם בסוד. ע"ש. ואע"פ שהגאון ר' אליהו מאני בשו"ת מעשה אליהו (סי' קצג) כתב, דבשנת השמיטה אין לומר תיקון רחל גם ביום, כדי שלא יטעו ללמוד מזה לחצות הלילה. ע"ש. והסכימו עמו כמה אחרונים. מ"מ העיקר כמ"ש שיש לאמר ביום, וכמו שהעלה בטו"ו"ד דידי הרבה"ג ר' יהודה ברכה בשו"ת ברכת יהודה (ח"א או"ח סי' מב) והעיד שם שגם מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל הורה כן בשיעורו במוציא שנת תשס"א. היא שנת השמיטה. ע"ש. ושוב נדפס חזו"ע ארבע"ע ושם בעמ' קכ"ט בהערה משמע שמסכים לדי הרב כה"ח שיש לאמר. ע"ש. וכ"כ הגר"ח בן ציון מוצפי שליט"א בשו"ת מבשרת ציון (ח"א ססי' מג) משם חכמי ורבי המקובלים בישיבת פורת יוסף תכב"ץ בירושלים. ובשם מר אביו ע"ה. וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ג (סימן פרק כה סע' ו). וכן עיקר].

החייבים והפטורים בצום ט' באב

א. מעוברות ומניקות. מעוברות ומניקות צריכות להתענות בט' באב, כדרך שמתענות ומשלימות הצום ביום הכפורים. [שו"ע סימן תקנא ס"ה. וחזו"ע תעניות עמ' רעט. וכן, דעת מו"ר הגר"ב א"ש זצ"ל דמעוברות ומניקות חייבות לצום, דלדעתו גם ט"ב דחייב הן מחייבות, וכ"ש כשחל בזמנו. וכן איתא בשו"ת אור לציון ח"ג פכ"ט או ג. ע"ש טעמו. ועיין אור תורה תמוז תשע"ו סימן קכ"ד]. **וצריך**

ללמדן שיכינו עצמן יפה לצום, כלומר שכבר יומיים קודם הצום (וכ"ש תוך כ"ד שעות לצום) יקפידו לשתות כל היום בהפסקות, ובעיקר מים (אפילו ממותקים קצת). וביום הצום יהיו במנוחה מוחלטת, ללא שום מאמץ, ובמקום ממוזג היטב. ומ"מ אם באמצע הצום תרגיש חולשה יתירה או זיעה קרה סחרחרות וכד' - תפסיק מיד את הצום. ואם תוכל תבדיל קודם אכילתה על כוס יין או מיץ ענבים, ולאחר מכן תאכל כרגיל [ואינה צריכה שיעורין].

ב. מעוברת שצריכה לצום היינו מעוברת עם הריון תקין, ללא רקע בעייתי וללא היסטוריה של הפלות או לידות מוקדמות בעבר, וגם אינה מוגדרת כ"הריון בסיכון גבוה".

ג. מעוברת הסובלת מבחילות והקאות וכד' בצורה קבועה, וכ"ש אם נחלש כל גופה, לא גרעה מחולה שאין בו סכנה, ופטורה.

ד. מניקה חייבת לצום. ואפילו אם היא מניקה הנקה מלאה, חייבת. מיהו יש ללמדה שתכין עצמה לצום כנ"ל, ושלא תניק ביום הצום [אלא כדי הקלת ה"גודש" בלבד]. שלא תגיע למצב של התייבשות חלילה. ותתן לתינוק תחליפי מזון או מים עם גלוקוזה (סוכר ענבים) במשך הצום.

ה. יולדת. יולדת תוך ל' יום ללידתה, נחשבת כחולה שאין בו סכנה ופטורה מהצום. וכ"ש כשהיא בתוך שלושה ימים או תוך שבוע ללידתה, שהיא פטורה. ומ"מ גם היולדות [החל מסוף שבוע ללידה עד ל' יום ללידה] ישתתפו מעט עם הציבור עד כדי כחן. [כגון במשך הלילה]. וכשאוכלות יזכרו להבדיל על הכוס קודם אכילתן, וגם לא יאכלו למעדנים. [יולדת שחל יום ל"א ללידתה בתשעה באב, צריכה כבר להתענות. (חזו"ע עמ' סח בשם שו"ת התעוררות תשובה)].

ו. מפלת דינה כיוולדת לכל דיניה, וכל שלושים יום מיום ההפלה אינה צריכה להתענות בט"ב. [והוא כשהפילה לאחר ארבעים יום לעיבורה]. [חזו"ע ארבע"ע עמ' רפח].

ז. חולה שאין בו סכנה, כלומר שנחלש כל גופו מחמת החולי וכן אם נפל למשכב מחמת חוליו, וכ"ש חולה שיש בו סכנה, פטורים מהתענית. [וכשאוכלין אין צריכים לאכול בשיעורים אלא כדרכם].

ח. חולה שמותר לו לאכול בט"ב, וכן יולדת תוך שלושים יום, אוכלים בט"ב כהרגלם תמיד, ואין צריכים לאכול פחות פחות מכשיעור, אלא ביום הכיפורים. ובברכת המזון לא יאמרו "נחם". [חזו"ע ארבע"ע עמ' רפח ס"ה].

ט. קטן או קטנה. שלא הגיעו לגיל מצוות, [ואפילו סמוכים ממש לגיל מצוות], פטורים מן הצום בט"ב, ואין צורך לחנכם גם לא לתענית שעות. דאין מחנכים לפורענות. מיהו מחנכים אותם להשתתף בצערם של הציבור, כלומר שלא יאכלו ממתקים ודברי עינוגין, אלא כדי צורכם.

י. בעלי הברית. שהם המוהל הסנדק ואבי הבן, חייבים להתענות בט"ב שחל בזמנו. ומ"מ הדבר פשוט דשאר הקרואים לברית [והמכובדים בהבאת התינוק וכד'] חייבים להתענות כרגיל עד לצאת הצום. ויעשו את סעודת המצווה בצאת הצום. ואף לא יטעמו מין המילה.

יא. ואם חוששים שלא יבואו המוזמנים לסעודה, ורוצים לעשות הברית סמוך לערב קרוב לזמן המנחה, יתנו דעתם דאי אפשר להתפלל מנחה כרגיל באולם השמחות, משום שצריכים ס"ת למנחה (לקריאת יחל). וע"כ יראו לבחור אולם הקרוב לבית כנסת. יתפללו שם מנחה יעשו המילה קודם השקיעה. ובשקיעה יתפללו ערבית. ומיד בצאת הכוכבים יעברו לאולם, יעשו הבדלה על הכוס בלבד (ללא בשמים ונר), ויפתחו הצום בסעודת הברית. [ניתנו דעתם לקרא ק"ש בזמנה].

יב. סדר המילה ביום התענית. יתבאר לקמן לפרטיו.

יג. פדיון הבן שחל בט' באב, אבי הבן והכהן חייבים בתענית.

* בכל מקרה אבי הבן מברך 'שהחיינו' כרגיל. [חזון עובדיה ארבע"ע עמ' קלה].

* אימתני יעשו הפדיון. י"א שיעשו הפדיון ביום, והסעודה בלילה במוצאי הצום [מ"א ס"י תקס"ח ס"ק י בשם השי"ד. וכ"פ המהרש"ם בדעת תורה סי' תקנ"א סעי' יז. וע"ע תורת המועדים יוסף ביהמ"צ סי' ב סעי' ו ובמקורות. ליקוטי פנחס על פדה"ב ס"ק נ"ג, ויברך הכהן על הכוס ויתן לקטן לשתות. וראה גם בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ע' או"י יא]. וי"א שיעשו הפדיון ביום סמוך לערב, ויעשו הסעודה מיד אח"כ בלילה [שו"ת האלף לך שלמה סי' שמט]. ורבים מהפוסקים כתבו שיעשו הפדיון והסעודה בלילה שלאחר התענית [ערוה"ש יו"ד (סימן שה סעי' מה) ע"פ השי"ד. שו"ת גור אריה יהודה יו"ד סימן קטו. הובא להלכה גם בספר נהר מצרים (יו"ד הלכות פדה"ב או"י כא) כתב, שאם חל יום ל"א ביום התענית, עושין אותו בתענית. אבל בפדיון דחוי, המנהג במצרים לעשות הפדיון בלילה מוצאי התענית כדי לעשות הפדיון וסעודתו בבת אחת. ע"ש. והובא להלכה בשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' נו. ובספר ט"ב שחל ביום א' (דבליצקי, הערה קלו בסופה) כתב שמימינו לא ראינו פדה"ב בט"ב, אלא עושין במוצאי ט"ב. ע"כ].

יד. **סעודה רביעית.** יש להסתפק אם חולים שהותר להם לאכול בצום, חייבים בסעודה רביעית, סעודת מלווה מלכה, במוצ"ש זו. ובשם מרן הראש"ל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל מובא שהורה שלא יעשו סעודת מלווה מלכה. [ענין שו"ת לב חיים ח"ב סי' קנט שנסתפק בזה עיין בספר מישרים אהבך חלק ד בשו"ת סי' טז-זו דמרן הגר"ח"ק שליט"א הסתפק בזה. מיהו הביא שם דבמעין אומר ח"ג פ"ד סי' כב הורה לפטור. וע"ש עוד. מיהו לאחר זמן הורה הגר"ח"ק דכיון שט"ב אינו זמן אכילה ושתייה אין בו חיוב מלווה מלכה. וכ"כ בספר תורת היולדת פרק מח הערה יז].

דיני שבוע שחל בו ט"ב

א. בשנה שבה חל ט"ב ביום ראשון לא חלים דיני שבוע שחל בו ט"ב (שו"ע סימן תקנ"א סעי' ד וע"ש משני"ב ס"ק לח ומקורו מהטור ומ"א) ולפי זה לדין בני ספרד, אין לנו דין שבוע שחל בו ט"ב, ולכאורה לא נוהגים דיני איסור כיבוס ולבישת מכובסים, תספורת ותגלחת ורחיצה [בחמ"י], בשנה זו. ויתבאר עוד בהמשך.

ב. אמנם כבר כתב הבית יוסף (שם) בשם הארחת חיים שהזקנים היו גוערים מאד במי שהיה מסתפר או מתגלח בערב שבת חזון [דא"ק יעמוד כחתן בין האבלים ביום ט' באב שחל במוצ"ש]. ולכן אותם שרוצים להסתפר או להתגלח "לכבוד שבת" יעשו זאת בתחילת השבוע או לכל המאוחר ביום רביעי או חמישי. [ובליל שישי צ"ע]. [כ"כ הבן איש חי ש"ר דברים אות יב. כה"ח תקנ"א ס"ק עח. ובאול"צ (ח"ג פרק כז סי' ו) כתב שאולי להחמיר בכה"ג כל השבוע. ועיין בחזון עובדיה ארבעי"ת עמי רכז בהערות במוסגר].

ג. מיהו **צפורניים** מותר לגזור לכבוד שבת אפילו בערב שבת חזון [משני"ב סימן תקנ"א ס"ק כ וכ"ה"ח ס"ק מח. ועוד דבלאו הכי יש מתירים לגזור צפורניים אפילו בשבוע שח"ב ט"ב, עיין חזו"ע ארבעי"ת עמוד רכז-רכח. וגם לא מצינו שהזקנים גערו בזה].

ד. אף על פי שבשנה זו, אין איסור לבישת בגדים מכובסים בשבוע שלפני ט"ב. מ"מ היות ובמוצאי שבת שהוא ליל הצום יצטרך ללבוש בגדי חול, דהא בוודאי לא יהלך ביום הצום (שהוא ט"ב) עם בגדי שבת. [ועיין ברמ"א ס"ס תקנ"ה שכתב: וימנע האדם מכבודו ומהנאתו בט"ב באב בכל מה שאפשר]. ובצום עצמו ודאי אסור בלבישת מכובסים. לכן כל אדם יתן דעתו כבר ביום ששי, איזה בגדים ילבש במוצ"ש. ויראה שיהיו בגדים שאינם מכובסים. ויוכל לשמור הבגדים שפושט מערב שבת לצורך מוצ"ש, או שכבר בערב שבת יכין בגדים של חול לצורך מוצ"ש ויום ראשון, ע"י שילבשם איזה זמן, ויפקע שם בגד מכובס מהם, כדי שיוכל ללבושם במוצ"ש. וכל אדם יזהיר על כך את אשתו ושאר בני ביתו. ויכינו גם מגבות לא מכובסות. [שו"ע תקנ"א ס"ג].

* ואם לא הספיק להכין מערב שבת, יוכל ללבושם גם בשבת עצמה, כשלא ניכר שעושה כן לצורך מוצ"ש, וכגון לאחר שמתעורר משינה, לא יחזור ללבוש הבגד הקודם אלא בגד אחר שמתאים להנ"ל. [ועיין יחזה דעת ח"א סימן טל].

דיני ערב ט' באב [ושבת חזון]

א. ראוי להכין מערב שבת את ספרי הקינות, מגילת איכה, כרים וכסתות לשיבה, שבדרך כלל אין זמן להכין במוצ"ש.

ב. בשבת מותרים בכל, ולא נוהגים שום מנהג אבילות. [הנה לא מביעה לדעת מרן השו"ע דס"ל כן כשחל ט"ב בשבת ונדחה ליום א', שו"ע סי' תקנ"ד סעי' יט. וכ"ש בני"ד. אלא גם לדעת הרמ"א שהחמיר שם בדברים שבצניעה, הכא שט"ב חל ביום ראשון גם

הוא יודה להקל]. והנמנע בשבת זו מאכילת בשר משום אבלות, עבירה היא בידו [מ"ב תקנ"ב ס"ק כג].

ג. התפילות, זמירות שבת, וברהמ"ז בזימון (בכל הסעודות) – כרגיל כמו בכל שבת. [עיין שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סימן קי"ב].

ד. הכרזת הצום. אין מכריזין על צום ט' באב כלל. [נסימנך כי אכ"ף עליו פיהו. ר"ת הצומות שלא מכריזין עליהם: א-אב, ט' באב. כ-כיפור (כולל צום גדליה). פ-פורים, תענית אסתר. שו"ע סי' תקן סעי' ד. ומנהג בני אשכנז שאינם מכריזים כלל בכל הצומות. רמ"א שם].

ה. **לימוד תורה.** מותר ללמוד תורה כרגיל וכן לקרא הפרשה שמו"ת כמו בכל שבת. ולאחר חצות היום, כתב הרמ"א (סי' תקנ"ג ס"ב): ונהגו שלא ללמוד תורה בערב ט' באב בשבת אין כי אם בדברים המותרים בט' באב, ואף כשחל ט' באב בשבת אין אומרים פרקי אבות. ע"כ. ומ"מ מי שהדבר עלול לגרום לו לביטול תורה, חלילה מלבטל תורה משום חומרא זו וילמוד במקום שליבו חפץ. וכן אם לא השלים הפרשה שמו"ת יקראנה עד הערב. [ומרן הראש"ל זצ"ל בספרו חזון עובדיה עמי רמח, התיר בשו"ת ת"ת כל היום עד בין השמשות בין שחל בחול בין בשבת ע"ש].

ו. **אבות ובנים.** לערוך לימוד אבות ובנים בצוותא. אם הלימוד נערך בשעות הבקר- מותר לכו"ע ויוכלו ללמוד כרצונם. גם בלימוד בשעות אחר הצהריים, יש להקל ללמוד כרגיל, למנוע ביטול תורה דתינוקות של בית רבן. ועוד דכל אחד לומד עם בנו בפני עצמו (וזה לא חשיב לימוד ברבים) [מרן הגר"ח"ק אלישיב (שליט"א) זצוק"ל באשרי האיש חי"ג פ"ע סעי' ג]. אבל במוצאי שבת לא ילמדו, דהא כתב השו"ע (סי' תקנ"ד ס"א) דתנוקות של בית רבן בטלין בו. [נפשוט שאם ילמד עם בנו בינו לבין עצמו מדרשי החורבן וכד', שרי (ועיין רס"י תקנ"ד בבח"ל ובחזו"ע עמי ש"י)].

ז. לא יטייל בשוק (ברחוב) בתשעה באב שלא יבא לידי שחוק וקלות ראש. [חזון עובדיה עמי שלג ע"פ הכל בו]. ואף כשחל בשבת, לא יטייל בשוק כל היום [מרן החיד"א בברכ"י, והובא להלכה בחזו"ע שם במקורות. וע"ע שו"ת אור לציון ח"ג פכ"ט או"י י"ח לקולא. וכתב דהאחרונים שהחמירו זה לשיטת הרמ"א שמחמיר בכה"ג בדברים שבצניעה. אבל לדעת מרן הב"י הכל שרי. ע"ש].

תפילת מנחה

א. יקדימו להתפלל מנחה בשבת זו כדי שיספיקו הציבור להגיע לביתם ולסעוד סעודה שלישית בעוד היום גדול, ולסיימה קודם שקיעת השמש.

ב. אין אומרים "**צדקתך**" במנחה של שבת זו. [שו"ע תקנ"ט סעיף א. לפי שט"ב נקרא מועד. וכן הוא בשו"ע סי' תקנ"ב סעי' יב. וברמ"א שם].

סעודה שלישית- סעודה מפסקת

א. יקדימו לאכול סעודה שלישית שהיא גם הסעודה המפסקת לפני הצום, כדי שיספיקו לסיימה קודם שקיעת החמה. ואינו רשאי להמשיך הסעודה לאחר השקיעה כמו בכל שבת, משום חובת התענית. [נטוב להתחיל הסעודה כשעה ורבע קודם השקיעה, כדי שייסיים כרבע שעה לפני השקיעה ויספיק לחצוץ שיניו ולשטוף הפה קודם השקיעה]. ויזרז את בני ביתו שלא ימשיכו באכילה ושתייה יותר מדאי, ויסיימו מעט קודם השקיעה. [משני"ב סי' תקנ"ב ס"ק כג].

ב. אף על פי שבשנה רגילה ישנם מגבלות בסעודה מפסקת שלפני הצום [וכגון שאסור לאכול בה שני תבשילים, וכן שנוהגים לאכלה על הארץ, ונהגים שלא יאכלו הסעודה בזימון וכיו"ב] בשנה זו שחל ערב ט' באב בשבת, אוכל בשר ושותה יין ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה בשעת מלכותו [שו"ע תקנ"ב סעיף ז]. ואף מי שאינו רגיל בכל סעודה שלישית לאכול כן, רשאי בשבת זו לאכול כרצונו. ואף מי שאינו רגיל לאכול בשר בסעודה ג' בשבת רשאי לאכול בסעודה זו. [שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' קיב. אור לציון ח"ג פכ"ח או"י ד. מ"ב שם ס"ק כג, ברכ"י תקנ"ג ס"ק ד]. ובודאי שאין לאכול בסעודה זו ביצים באפר כמנהגו בשנה רגילה. [שאין לך מראה מנהג אבילות בשבת גדול מזה]. מיהו נראה דאין מניעה לאכול ביצים (סתם, בלא אפר) בסעודה זו. [דדרך בני אדם לאכול ביצים קשות בסעודותיהם]. ויושיבים יחד כל בני המשפחה (על הכיסאות כרגיל), והרגיל ללמוד בסעודה זו עם

בני ביתו לימוד קבוע, מותר ללמוד גם בשבת זו. [כה"ח ס"י תקנ"ג ס"ק יח]. ומזמרים שירי שבת ואומרים דברי תורה כדרכם בכל שבת. [שם].

ג. ומסתברא שכל האמור הוא בכל סעודה שאוכל סמוך לסוף יום השבת, ולא דווקא "סעודה שלישית". [דכוין שהוא שבת עדיין, אין מראין בו אבילות כלל].

ד. ואם היו ג' או י' החייבים בזימון. יכול לזמן על הכוס ולשתותה אם עדיין לא שקעה החמה [פרמ"ג ס"י תקנ"ב א"א ס"ק י"ד, וקצושו"ע ס"י קכ"ה סעי' א' וכ"ה במשנ"ב ס"י תקנ"ב ס"ק כ"ג].

ה. וכן מותר לאכול אחר ברהמ"ז של סעודה שלישית אם הוא עדיין קודם השקיעה ואין צריך להתנות כמו בחול [שעה"צ ס"י תקנ"ג ס"ק ז', כה"ח ס"י תקנ"ג ס"ק ו' וכתב שם הטעם דכוין שאסור להראות עינוי בשבת מסתמא לא נתכוון להפסיק לשם תענית עי"ש].

ו. לא יאמר בשבת נאכל ונשתה כדי שנוכל לצום וכד', משום חשש "הכנה". [ע"י שרי"ע סימן תטו ס"ב. וכ"כ המ"א ס"י ר"צ ומ"ב שם ס"ק ד. וע"ע בשע"ת שם, דאסור אפילו לדבר מצוה. וכ"כ הגרי"א באשרי האישי פרק ע].

ז. אומרים "רצה והחליצנו" בברכת המזון כמו בכל שבת. [ואפילו התאחר לברך עד לאחר צאת הכוכבים].

ח. בסיום הסעודה, עוד קודם שקיעת החמה, ירחץ פיו וינקח שאריות המזון מבין השיניים ע"י קיסם וכד'. אך יזהר עד כמה שאפשר שלא יוציא דם. [ולכאורה המתירים בכל שבת לצחצח שיניים במברשת וכד' רשאים לעשות כן גם כעת לנקות הפה משאריות המזון ואין בזה משום מכין משבת לחול, כיון שנהנה כבר בשבת עצמה מרענונת הפה. מ"מ יותר נראה להחמיר בזה דאין דרך בני אדם לצחצח שיניים כ"כ סמוך לצאת השבת. ויכיר מתוך מעשיו שעושה כן לצורך החול. ואפשר שלשיטת המהרש"ג בדיני הכנה, יש מקום ללמד זכות על המקילין]. ויקפיד לסיים הכל קודם השקיעה שהיא זמן איסור רחיצה. [משנ"ב סימן תקנ"ב ס"ק כג].

ט. גם מי שהתאחר ומברך ברכת המזון לאחר שקיעת החמה, יטול ידיו למים אחרונים קודם ברהמ"ז, ואפילו לאחר צאת הכוכבים [דהוי רחיצה של מצוה ולא של תענוג. נטעי גבריאל פרק סו סעי' י. ויזהר לצמצם בהם רק מה שמוכרח למצוה. הוראת הגרי"א].

י. המתפלל ערבית של מוצאי שבת מבעוד יום (אחר פלג המנחה) חלה עליו התענית, ואסור לאכול אף שלא שקעה עדיין החמה (הגהות רעק"א ס"י תקנ"ג סעי' ב', הרי"ד בשעה"צ שם אות ט').

איסורי הכנה משבת לחול

א. על פי דרך הרפואה, טוב לאדם שירוהו את גופו בנוזלים ע"י שתיה לסירוגין במשך כל שעות היום [ואפילו יומיים] שקודם הצום, ודבר זה יקל עליו את הצום מאד. [נמה שמרבים העם בשתיה בסעודה המפסקת, אין בו תועלת כלל, דהגוף פולט את עומס הנוזלים בזמן קצר לאחר שתייתם, וכבולעו כך פולטו]. וטוב שיזכירו בני הבית זה לזה להרבות בשתיה במשך השבת, אך לא יאמרו שישתו יכדי שיוכלו לצום בלילה, ומשום חשש הכנה.

ב. קלי צום. המצטער מהצום אם לא יקח כדורים לצורך הקלת הצום, רשאי ליקח כדורים להקלת הצום [ביע אומר ח"ט ס"י נד]. ומעיקר הדין מותר לקחתם גם בשבת [ואין לחוש לא משום שחיקת סממנים ע"פ לוי' חן ס"י פט ע"ש. וגם לא משום הכנה משבת לחול, ע"פ בעל שבת הקהתי בספרו אורח כהלכה ח"א ע"מ תקלד. ושלחן שלמה ח"ג ע"מ ע הערה ד ע"ש. ובספר מועדי הגרי"ח ח"ב ס"י שצו כ' בשם הגרי"ק דיתכן שאסור משום מכין משבת לחול. ע"כ. ובשו"ת צי"א ח"א ס"י לו או' א' מיקל. וכן בשו"ת תורת מאיר ח"א ס"י נט מיקל. ועיין גם קובץ קול התורה חוברת ס"א ע"מ נט]. ויש המצריכים שימוסס הכדור במים ממותקים או בשאר משקין או בתוך לבן וכד', קודם השבת ויאכלם בשבת. [מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) זצוק"ל באשרי האישי ח"ג פ"ע סעי' ז. וקובץ מבית לוי חלק יג ע"מ נב]. ולכל הדעות לא יאמר בפירוש שלוקחם לצורך הצום.

ג. יש להזהר שלא להכין שום דבר משבת לחול. ולכן יזהרו גבאי בתי הכנסת שלא יסדרו את מקומות הישיבה על הקרקע בבית הכנסת, וכן שלא יביאו השטיחים והכרים לצורך ישיבה על הקרקע, לא יסירו הפרוכת מארון הקדש, ולא יכינו את ספרי הקינות, את נר ההבדלה והגפרורים וכל כיו"ב, אלא לאחר צאת

הכוכבים, ולאחר שיאמרו "ברוך המבדיל בין קדש לחול" (בלא שם ומלכות. וכ"כ חזון עובדיה ארבע"ת ע"מ שלג. וכתב ד"ש מתירין בביה"ש דמוצ"ש. ע"ש). וטוב שיכינו מערב שבת את מה שאפשר (כגון סידורי הקינות וכיו"ב) כדי לקצר את זמן ההכנות במוצ"ש.

ד. אם יוצא מביתו מוקדם לבית הכנסת לתפילת ערבית, לא יקח עימו ספר הקינות ונעלי הבד, משום איסור הכנה משבת לחול. והעצה לזה, להביאם לבית הכנסת כבר מערב שבת (ולהניחם במקום צנוע לצורך מוצ"ש). או אם ינעל המנעלים בביתו בעוד היום גדול ויבא עמם לבית הכנסת, ואת ספר הקינות יביא עמו ג"כ בעוד היום גדול (במקום שיש עירוב כדח), וילמד בו מעט (הלכות ופסקי דינים הכתובים בו) בהגיעו לבית הכנסת, ובזה לא יהיה היכר בהכנה לצורך הלילה. והטוב ביותר שימתין בביתו עד לזמן צאת השבת, יאמר "ברוך המבדיל בין קדש לחול", יחליף המנעלים, ויקח הסידור עמו לבית הכנסת.

ה. גם בבית יזהרו שלא להכין שום דבר משבת לצורך מוצ"ש, וכפי שיבואר להלן.

ו. פינוי השלחן מסעודה שלישית. כמו בכל מוצאי שבת. [נדאם יושב שם ליד השלחן ומפריע לו אי הסדר בשלחן, רשאי לפנותו. ואם לאו ימתין עד לצאת השבת].

ז. להתקלח בצונן בשבת. מי שמרגיש צורך גדול להתקלח מבעוד יום קודם כניסת הצום, וכגון שהזיע מאד ביום השבת מחמת חום היום וכד', רשאי להתקלח "בצונן" מבעוד יום, ובלבד שיזהר בכל דיני רחיצה בשבת [דהיינו שלא ישתמש בספוג רחצה, לא יסחט שום בגד, מטלית או מגבת וכד', שלא יעבור על איסור סוחט או מלכוך, יקפיד להשתמש בסבון נוזלי, לא יסתרק לאחר הרחיצה, וכל כיו"ב. ואין בזה משום "הכנה" כיון שעושה כן מבעוד יום, ונהנה מהרחצה כבר ביום השבת. ובני אשכנז נהגו להחמיר בכל שבת שלא לרחוץ אפילו בצונן, מחשש תקלה ומכשול, אם לא במקום צורך גדול או צער].

ח. לקלח ולרוחץ הילדים הקטנים. "תינוקות" קטנים שרגילים לרוחצם מידי יום ביומו, מותר לרוחצם במוצאי"ש ובט"ב (בין בלילה בין ביום), כיון שצריכים לכך וזהו דרך גידולם, ועוד שאין בהם דעת להתאבל. ואע"פ שידי הגדולים הרוחצים אותם נרטבות, ג"כ מותר. דאין לגדולים כוונת רחיצה של תענוג בזה. מיהו "ילדים" קטנים שרגילים להתקלח מידי יום ביומו, ואם לא יתקלחו במשך יומיים (שבת ויום ראשון) יהיה להם צער, רשאים לקלחם ג"כ בט"ב כרגיל. י"א שזהו עד גיל 6-7 שנים (שו"ת צ"ץ

אליעזר). ויש אומרים עד גיל תשע (שו"ת מנחת יצחק ועוד. והכי ס"ל למרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל). ויש מתירין בזה עד גיל בר מצוה (אור לציון ח"ב פל"ו או' ד). ונראה דהכל לפי אקלים המקום והזמן, ולפי גודל הצורך שבדבר. [הנה לגבי יוה"כ פסק השו"ע בריש סימן תרטו: התינוקות מותרים בכל אלו חוץ מגעילת הסנדל. וכ"כ המ"ב (ס"ק א) בכל אלו, ברחיצה סיכה ואכילה, שלא גזרו על הקטנים. ומותר לגדול להאכילו וכו' ולרחצו. וביאר המחמ"ש שם, דאע"פ שאוב זה רוחץ הגדול את ידיו, כיון שאינו מתכוין לשם תענוג דומה הדבר לרחיצת טיט וצואה שעליו שמוותרת. ע"כ. ובמשנ"ב שם (ס"ק ב) כתב בשם הגמרא, דאכילה ורחיצה וסיכה, הם מועילים לגידול התינוק, שכן היה המנהג בזמנם. שוב כתב (בס"ק ג) דכתבו האחרונים דעכשיו שאין נוהגין לרוחץ ולסוך את הקטן בכל יום, ואין מניעת הרחיצה והסיכה נחשבת לו לעינוי, אין לרחצו ולסוכו ביוה"כ. ע"ש. מיהו במשנ"ב (סימן תקיא ס"ק יב) עמש"כ הרמ"א שם דמותר לרוחץ הקטן ביו"ט אפילו בחמין שהוחמו ביו"ט כיון שכן היא דרך גדילתו, כתב, שהדבר תלוי לפי דרכו של כל תינוק ותינוק, שבאופן שרגילים לרחצו בכל יום נחשב הדבר כדרך גדילתו ומותר. וכדעת החמד משה דפליג על המ"א. ע"ש. וידוע שבמינו הדרך לרוחץ הילדים הקטנים בכל יום, ובפרט במקומות החמים בא"י. וכ"כ לגבי יוה"כ, וכ"ש בט"ב דקיל טפי. ולגבי גיל הילדים. עיין בחזון עובדיה שבת (ח"ג ע"מ שצא) עד אזהרה גיל נחשב הקטן כחולה שאב"ש שאין בו גזירת שחיטת סממנים. התביא משם המנחת יצחק דהוא עד גיל תשע. ובשם הרב צ"ץ אליעזר שהוא עד גיל שש שבע. ובשם מו"ר הגר"ב"צ א"ש (אולי"צ ח"ב פרק לו או' ד) שנקרא קטן עד גיל בר מצוה. ונקיט כשיטה מציעתא שהוא עד גיל תשע. ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין. ועיין שו"ת מקדש ישראל על בין המצרים (סימן קס)].

צאת השבת ותחילת האבלות

א. באבלות ובתענית ישנם דברים שהם בגדר "שב ואל תעשה" וישנם דברים שיש לעשותם "בקום עשה". וכיון שהזמן שבין שקיעת השמש לצאת הכוכבים הוא ספק יום ספק לילה, ושמא עדיין לא יצאה השבת, ואסור להראות אבלות בשבת. הלכך: צריך להפסיק לאכול ולשתות כבר משקיעת החמה. וכן נוהגים

ההוספות החדשות בתפלה, ויאמר את נוסח "נחם" ו"ענונו" בלא שו"מ בינו לבין עצמו כדי שיהיו שגורים בפיו, כמבואר בשו"ע סימן ק. ועיין במשניות שם.

ד. מי ששכח ולא אמר "אתה חוננתנו", והזכיר שם שמים של ברכת אתה חונן, אינו חוזר. [שו"ע סי' רצד סי"ג. כיון שהוא מבדיל על הכוס במוצאי ט' באב]. ומי"מ לכתחילה יאמרנו בתוך "שמע קולנו" בכה"ג [בן איש חי (שיש ויצא אות ג). ע"פ השר"י סימן רצד סי' ב: שכתב: טעה ולא הבדיל בתפלה ואין לו כוס בלילה, וסובר שאף למחר לא יהיה לו, צריך לחזור ולהתפלל. וכתבו המ"א ועוד אחרונים, דאם לא סיים עדיין תפלתו וזכר קודם שומע תפלה, יאמר אתה חוננתנו בשומע תפלה, דיש בה קצת בקשה. וכ"פ המשגיב שם סי' קו. וכו"פ חו"ע שבת (ח"ב עמי שפג ושם הערה ה-ו-ז) ע"ש עוז. ודלא כמנו"א"ה (ח"א פ"ט סי' טו). ע"ש. ואע"פ שבשו"ע שם (סעיף ג) פסק בזה"ל: ט"ב שחל להיות בא' בשבת, טעה ולא הבדיל בתפלה אי"צ לחזור ולהתפלל, כיון שמבדיל על הכוס במוצאי ט"ב. ע"כ. מ"מ ש"ל להרב בא"ח שם, דמ"מ גם בכה"ג לכתחילה יאמר אתה חוננתנו בשומע תפלה, ורק בדיעבד אם לא אמרו אין מחזירים אותו כיון שידעו שבידל על הכוס במוצאי ט"ב. ע"ש. ולכאורה הוא חידוש גדול, דלפ"ז גם בשאר מוצ"ש נימא הכי שיאמרנו בשומע תפלה, וזה לא שמענו. ואפשר שרבינו חשש בני"ד לטיט הרמב"ן וסייעתו דט"ל שבט"ב שחל במוצ"ש לא יתקנו חכמים הבדלה על הכוס כלל, וממילא ההבדלה בתפלה היא לעיכובא בכל גוונא, ולכן אמר שיאמרנו עכ"פ בשומע תפלה, דכל מה שבידו להציל, יציל. ודו"ק].
מיהו ישים לב לומר "ברוך המבדיל בין קודש לחול" מיד לאחר התפילה, כדי שיהיה מותר בעשיית מלאכה. [ע"י שו"ע סי' רצט סי' יחזון עובדיה שבת כרך ב עמ' שפג בהערה. וכ"כ הבא"ח ש"ש ויצא סוף או"ו].

ה. אדם ששכח ולא אמר "אתה חוננתנו" בתפילה, וגם טעה ועשה מלאכה קודם שאמר "ברוך המבדיל בין קודש לחול". יש פוסקים הסוברים שדינו כמי שלא אמר "אתה חוננתנו" וגם טעם קודם שבידל – דחזור על תפילת העמידה פעם שניה. [כך דעת הרשב"א הובא בב"ח סימן רצד ססעי א ד"ה ואם טעם] ויש חולקים [דעת הרמב"ם בב"ח שם. ולהלכה הכריע הבה"ל דסב"ל ולא יחזור להתפלל שוב. וכן פסק לך מו"ר הגר"ב אי"ש זצ"ל למעשה ובשו"ת אור לציון ח"א סי' כב. ואמנם מרן הראש"ל זצ"ל בספרו חזון עובדיה שבת כרך ב עמ' שפג סי' ג כתב דבכה"ג יחזור להתפלל ערבית (עם אתה חוננתנו), בתנאי של נדבה]. ולכן אדם שטעה ולא אמר אתה חוננתנו בתפילה, יזהר מאד מיד בסיום תפילת העמידה, לומר "ברוך המבדיל בין קודש לחול", כדי שלא יטעה לעשות מלאכה קודם לכן, ויכנס לסבך המחלוקת. [ובדרך כלל הלכה זו לא מצויה כ"כ כיון שרוב העם אמרו כבר קודם התפילה בביתם "ברוך המבדיל בין קודש לחול" כדי להחליף המנגלים והבגדים לבגדי חול. ודו"ק].

ו. חולה האוכל בט"ב, ואירע לו ששכח לומר אתה חוננתו בתפלה, וגם טעה וטעם קודם שהבדיל על הכוס [דבעלמא ק"ל בכה"ג דחזור על תפילת העמידה ואומר אתה חוננתנו, כדאייתא בשו"ע סימן רצד סי' א], במוצ"ש זו, לא יחזור להתפלל שוב. [וה"ט דכיון שיש כמה ראשונים הסוברים שלא תקנו הבדלה על הכוס במוצ"ש זו כדעת הרמב"ן וסייעתו, [עיין חו"ע ארבע"ת עמ' שלו הערה ג] ולדידהו בודאי דלא קנסין ליה בכה"ג, ועוד דבעצם הדין דטעה בזה ובוזו חוזר, יש הסוברים דלא קאי על מי שטעם קודם ההבדלה, אספס כעמיר גורנה מרן הראש"ל בחו"ע שבת ח"ב עמ' שפט. ע"ש. אי"כ בני"ד י"ל דסב"ל ושוא"ת עדיף. שו"מ שכי"כ בספר ט"ב שחל ביום ראשון הערה עט. ע"ש. ובשו"ת אור לציון ח"ב (פרק כב תשובה ז) כתב מעיקרא גם על מוצ"ש דעלמא דאונן או חולה שאמר אתה חוננתנו וטעם קודם ההבדלה, שאינם חוזרים להתפלל. וטעמו ונימוקו, דכיון שהטעם שחזור הוא משום קנס, באונן וחולה שאין בהם קנס, אינם צריכים לחזור ולהתפלל. ע"ש].

ז. מי שלא אמר "אתה חוננתנו" בתפלה במוצאי שבת, וגם טעה וטעם קודם שהבדיל על הכוס ב"מוצאי ט' באב, [דהיינו ביום א' בלילה], הורה הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל (ששי"כ פס"ב הע' צה) שמסתבר שלאחר שכבר התפלל כמה תפילות בלי להבדיל בהן, אין עוד טעם לחזור ולהתפלל כדי להזכיר הבדלה בתפילה, וסיים בצ"ע.

ח. במוצ"ש קודם שקורין מגילת איכה בבית הכנסת, יביאו נר הבדלה ויברכו עליו ברכת "בורא מאורי האש" ואח"כ יקראו מגילת איכה. [חזו"ע תענית עמ' שמא סי' ה].

ט. מי שמעוניין לצאת י"ח בברכת החזן על הנר, יזהר להיות מספיק קרוב לנר, כדי שיוכל להבחין בין מטבע למטבע, בשתי מטבעות דומות, שאם לא כן לא יוכל לצאת ידי חובה. ואין די בראיית הנר והושטת הידיים מרחוק. ולכן יקפידו הגבאים לחלק חולה שפיר נרות בבית הכנסת, וכן בעזרת נשים, כדי שיוכלו כולם לצאת ידי חובתם. ומי שלא היה מספיק קרוב לנר או שלא הספיק לשמוע הברכה מפי החזן, יברך על הנר בינו לבין עצמו, ואפילו בביתו, לאחר התפילה. (עד עמוה"ש).

י. לאחר סיום הקינות ומגילת איכה אומרים "ואתה קדוש", ואין

כבר בזמן בין השמשות איסורי רחיצה סיכה (ודברים שבצנעא). מאידך, לא יחלוף את נעלי העור ולא יחליף את בגדי השבת, וכל שכן שלא ישב על הארץ, עד שיגיע זמן צאת הכוכבים [דהיינו 20 דקות לפחות לדעת מרן הגר"ש"ז זע"א]. וכ 27 דקות לדעת מו"ר הגר"ב"צ אי"ש זצ"ל, לאחר השקיעה. ואף הנהגים להחמיר כשיטת ר"ת בצאת השבת, אין צריכים להחמיר בזה דהוי מילתא דרבנן שאז יאמר "ברוך המבדיל בין קדש לחול" (בלא שם ומלכות) ויעשה את כל ההכנות. [מו"ר הגר"ב"צ אי"ש זצ"ל יעץ לגבי המנגלים, שמיד עם בואו הביתה מתפילת המנחה, יחלוף מנגליו וילבש נעלי בית מבד וכיוצא"ב וישאר איתם עד צאת השבת, ותקוט הארץ. ובזה לא ניכרת שום הכנה למוצ"ש. עכ"ת]. ולגבי לימוד תורה, גם מי שהקל ללמוד כרגיל אחר חצות היום, משקיעת החמה ואילך, יקפיד ללמוד בדברים המותרים בט' באב. [ועיין שו"ע סי' תקנ"ג סעי' ב', משגיב שם סי' ק"ג וסי' ק"ו, וסי' תקנ"ד סי' א'. וע"ע בששי"כ פרק כ"ח הע' קע"ט, שדעת הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל שיש לחלוף את הנעליים תכף אחר בין השמשות, וללבוש את נעלי ט"ב בצאת הכוכבים, וכתב בספר שלמי מועד פרק צ"ב, שהגר"ש"ז אויערבך זצ"ל נהג בט"ב שחל במוצ"ש לשכב בלי מנגליו מזמן בין השמשות עד אחר צאת הכוכבים, כדי לצאת מספקות, וגם שלא רצה לשב על כיסא נמוך שלא להראות אבילות בשבת. ועיין בשו"ת שלמת חיים חלק א' סי' רכ"ז, דמעיקרא כד קיבלו, דכשט"ב חל בשבת, שעכ"פ לענין נעילת הסנדל כל עוד שלא אמרו ברכו אינם חולצים מחמת קדושת תוספת שבת, משום דהוי דבר שבפרהסיא. ומותר לשבת על כיסא בבין השמשות עד חשכה (שדו חמד פאת השדה ביה"מ את ח"י) וכ"כ הר"ש"ז דבליעמוד זצ"ל, והוסף דשרי לעמוד אם ירצה ואין בזה חשד לאבילות. וע"ע שלמת חיים סי' שכו", דלכתחילה ראוי להיזהר גם בבין השמשות, ובשו"ת שבט הלווי ח"י סי' פ"ג, כתב דיישיבה על כיסא בבה"ש"מ תליא במנהג, ומסתבר דכיון דאיסור ישבה על כיסא אינו אסור מדינא דגמרא אלא מנהג שנוצר בראשונים ולכן גם לא אסרין כל היום בשאר עניינים, הסביר נותנת שלא נאסר בבה"ש"מ. ויש מדקדקים שנהגו לשכב במיטה כל זמן ביה"ש"מ כדי שלא ישבו על כיסא ולא יהא ניכר משום אבילות].

ב. שכן להכין בגדי חול לא מכובסים לצורך הלבישה בט"ב, בלית ברירה ישאר עם בגדי השבת. [אור לציון ח"ג פרק כז תשובה א].

ג. לפי האמור על גבאי בתי הכנסת להכריז תפילת ערבית מאוחרת [לפחות כרבע שעה נוספת לאחר צאת השבת], כדי שהציבור יספיק להתארגן בביתו לאחר צאת הכוכבים ולהגיע לבית הכנסת לתפילה.

ד. הדחת כלי הסעודה שנשארו משבת. כלי הסעודה שנשארו משבת ורוצה להדיחם בט' באב, אם אינו צריך להם לצורך סעודת הקטנים או חולים, ואינם גורמים לריח רע או למשיכת חרקים, לא ידיחם עד למוצאי היום (כלומר ביום א' בלילה). אבל אם צריך להם לצורכי אכילה של קטנים או חולים, וכן אם נודף מהם ריח רע בבית או שם, וכ"כ מושכים חרקים וכד', רשאי להדיחם גם ביום ט"ב עצמו. וי"א דוקא מחצות היום ואילך וי"א אפילו קודם לכן. (ואפילו במוצ"ש). ואם ילבש כפפות גומי על ידיו, באופן שלא ירטבו ידיו מן המים, יוכל להדיח הכלים כבר מליל ט"ב. (ומ"ל דהא דמהני כפפות גומי דזוקא כאלו שאין בתוכם אבקת טלף, דאם יש בתוכם טלף, הרי בהכרח שישטוף ידיו לאחר שיריד הכפפות מעל ידיו, בגלל המריקות שיש בהם והריח הנודף מהם, וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם). [בספר מקור חיים סי' תקנד ס"ב אסר להדיח כלים במוצאי שבת שחל בו תשעה באב. וע"ש שטעמו משום איסור עשיית מלאכה בט"ב. אולם בשו"ת נר כהן ח"ב סי' יט העיר ע"ז דלפי המבואר בחזון עובדיה ארבע"ת עמ' שיט, דליל ט"ב יש להקל במלאכה. לפ"ז יש להקל להדיחם בלילה. ע"ש. מיהו עיין היטב בשו"ת מחזה אליהו ח"א סי' פז. ובשו"ת אור לציון ח"ג פכ"ט או יד ובמקורות. ובשו"ת ברכת יהודה ח"ג סי' כט. ובספר שערי נחמה טשזנר בין המצרים חלק התשובות סימן ב. ובאשרי האיש ח"ג פט"א סעי' ד].

* הדחת הכלים במוצ"ש ע"י נכרי מותר. וכן מותר להפעיל המדיח כלים אם הכלים כבר בתוכו. [גליון חוקי חיים ירושלים פרשת מטו"מ תשע"ג גליון 100 סי' מ. ושאלת את פי ה"כ, למה לא התיר ליתנם במדיח ולהדיחם? והשיב דלדעתו חשיב כמלאכה שיש בה שיהיו. ע"כ. ולענ"ד נראה דאם מזדרז להניח במדיח, ולא מדקדק לנקותם יותר מדאי, יש להקל].

ו. להדיח ולשטוף ריצפת הבית במוצ"ש. יש להמתין עד למוצאי ט"ב או לפחות עד אחר חצות היום. [משגיב סי' תקנד סי' מג. דכל מלאכה שיש בה שיהיו, אין עושין בט"ב, שלא יסיח דעתו מן האבילות].

תפלת ערבית של מוצ"ש"ק

א. ראוי לאחר את זמן תפילת ערבית כדי שהציבור יספיק להתארגן בביתו, ולהגיע לבית הכנסת לתפילה.

ב. גם הנהגים לומר לפני תפילת ערבית מזמור "לדוד ברוך ה' צורי" ומזמור "למנצח בנגינות", לא יאמרו במוצ"ש זה. [רמ"א סי' תקנט סי' ב. כה"ח שם או"ו].

ג. מתפללים ערבית של ליל ט' באב כמו בכל שנה, ומוסיפין "אתה חוננתנו" בתפילה. [רמ"י סימן תקנט סי"א. מלבד מה שנהגים הספרדים לומר גם "נחם" בבונה ירושלים, ו"ענונו" בשומע תפילה. וקודם התפלה צריך להסדיר ולשון את

אומרים פסוקי "שובה" ו"ויהי נועם", ו"יושב בסתר". ומסיימן התפילה כרגיל. [שו"ע ס"י תקנט ס"ב].

יא. אע"פ שאין שואלין "שלום" איש לרעהו בט"ב, מ"מ מותרים באמירת "שבוע טוב". [עין תורת המועדים יוסף, ארבע"ת פ"ח ס"ב]. ויש מחמירים שטוב שלא יאמר כלום. [עין חזון עובדיה ארבע"ת ע"מ של שהביא המחלוקת. וכתב שראה מהמתירים. וסיים: אבל טוב שלא יאמר כלום].

הבדלה

א. המחמירים בכל מוצ"ש שלא לעשות מלאכות דאורייתא עד לצאת הכוכבים דר"ת, צריכים להתמין גם במוצ"ש ז', שלא לעשות מלאכות דאורייתא עד לזמן ר"ת. מיהו דברים האסורים מדרבנן כמו מוקצה או הכנה וכד' רשאים לעשות כבר מזמן צאה"כ דהגאונים. ועל כל פנים, יחליפו המנעלים והבגדים מיד בצאת השבת דהגאונים, דלא להוי חומרא דאתי לידי קולא. [הליכות שלמה אויירבך ע"מ תמנ].

ב. במוצאי שבת זו שחל בה תענית, מבדילים בתפילה [אתה חוננתנו!] אבל לא על הכוס.

* [דניי השוכח "אתה חוננתנו" בתפלה, עין לעיל דיני תפלת ערבית].

ג. נשים שאינן מתפללות ערבית, אסורות בעשיית מלאכה ושאר איסורי שבת עד לאחר צאת השבת ואמירת "ברוך המבדיל בין קודש לחול".

ד. ההבדלה על הכוס מתפצלת לכמה חלקים. וחלקם בטלים לגמרי וחלקם נדחים ליום ראשון בלילה [מוצאי הצום].

ה. לא מברכים על הבשמים במוצ"ש כזו כלל, לא בציבור ולא ביחיד, לא במוצאי שבת, לא ביום ראשון, וגם לא במוצאי הצום. גם החולים שמבדילים בצום במוצ"ש לא מברכים על הבשמים.

ו. ברכת "בורא מאורי האש" על הנר- מברכים במוצאי שבת. [בלבד!] ובבית הכנסת מברכים קודם קריאת איכה. [שו"ע סימן תקנו ס"א. ובמ"ב שם ס"ק א, כתב ב' טעמים. ועין חזו"ע ע"מ שמא]. ומי שלא יצא ידי חובה בבית הכנסת, יברך לעצמו על הנר ואפילו בביתו.

ז. גם הנשים צריכות לברך על הנר במוצ"ש ואם לא יצאו ידי חובה בבית הכנסת או מבעליהן, אזי, הספרדיות מברכות בעצמן על הנר.

[עין שו"ת יביע אומר ח"ד סימן כד. וחזו"ע ארבע"ת ע"מ שמג. וכתב אשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש ס"י תקנ"ו, דיש להדר אחר אבוקה שהיא מצוה מן המובחר ואין לשנות בזה מכל השנה]. ובנות אשכנז- לכתחילה תשמענה הברכה מהגברים. ואם אין באפשרותה תברך בעצמה. [דנחלקו הפוסקים אם בנות אשכנז יכולות לברך לעצמן ברכת בורא מאורי האש, ולכן תצאנה י"ח ע"י המבדיל בביה"כ, או שהאיש יברך בביתו ויוציא י"ח אשתו ובנותיו (שו"ע סי' רצו ס"ה, ובבה"ל שם, דברכת מאורי האש לא תברכנה. והגר"י זילברשטיין שליט"א הורה דאף שבכל מוצ"ש כשהאשה מבדילה יש המתירים לה לברך בורא מאורי האש מאחר שמצוה לסדרה על הכוס ויש לאומרה עם ההבדלה, משא"כ בט"ב שאין כוס ואינה מבדילה שלא תברך בורא מאורי האש, ע"כ. וכתב בספר הלכות חג בחג ע"מ קפ"ב בשם הגריש"א זצ"ל, דבריטב"א פסחים נד ע"א, דברכת מאורי האש לא תברכנה. ורש"י ז"ל בר"מ ב"ב סי' ט"ז, והאנשים מבדילים הנר לביתן לברך אף שאין צריך לחזר אחריו הואיל ומחבבות המצוה, ע"ש. וכן הורה הגרי"ש וואזנר זצ"ל בשו"ת שבת הלוי ח"י ס"י ע. וצ"ל דהב"ל לא מיירי אלא לענין דפטורות מ"חוב", אבל לכו"ע רשאות לברך. ועי' גם בשש"כ פרק ס"ב הע' צח, שהביא בשם הגריש"א שהאשה תברך בעצמה, וטוב יותר שהבעל יוציא אותה בבית קודם לכתו לביה"כ, כמובן אם יוצא לביה"כ רק לאחר צאת השבת. ונראה שבמקומות שמאחרים התפילה יברך בביתו ברכת האש קודם איכה ויוציא ב"ב. וכ"פ להקל בספר שו"ת מנח"ש ח"ב סימן נג].

ח. אם לא ברכו על הנר במוצאי שבת [עד שעלה עמוד השחר] שוב לא יברכו על הנר, גם לא במוצאי הצום בשעת ההבדלה, דעבר זמנו בטל קרבנו. [כה"ח ס"י תקנו א' ג. עין משנ"ב ס"י תקנו ס"ק א. וכתב שם הטעם כיון שהחוב עדיין עליו. ולא יברך ביום, דאין מברכים על הנר אלא במוצ"ש בזמן שנברא. משנ"ב ס"י רצט ס"ק יח].

ט. חולים הצריכים לאכול בט"ב באב – מבדילים על הכוס קודם שיאכלו.

* יש אומרים שבכל מקרה יבדילו בלילה במוצאי שבת כמנהג ההבדיל בכל מוצאי שבת. [תשובת הכנה"ג בשו"ת בעי חיי במקורם של הדברים. וכן פסק חזון עובדיה תענית ע"מ ש, (ודלא כמ"ש במשנה ראשונה בשו"ת יחיה דעת). שו"ת מנחת יצחק ח"י סימן לא או' ט. משנ"ה ח"י"א ס"י תנה. אור לציון ח"ג פכ"ט תשובה ח]. וכן דעת כמה מאחרוני זמננו. ויש אומרים שיבדילו קודם שיאכלו

דווקא, ולכן אם אינם צריכים לאכול אלא עד למחרת ביום, יבדילו ביום, סמוך לאכילתם [כה"ח תקנו סק"ט. ישכיל עבדי ח"י ס"י לו. ושו"ת שמש ומגן בתוך דבריו. ושו"ת ברכת יהודה ח"י ס"י יז].

י. מ"מ מי שמסופק אם יצטרך לאכול במשך הצום או לא (וכגון אדם חלוש שלא ברור אם הוא בגדר חולה שאיב"ס), לא יבדיל עד שיתברר כי עליו להפסיק את הצום ולאכול. [שו"ת משנה הלכות ח"י"א ס"י תנה].

יא. חולים שאינם זקוקים אלא לשתיית מים בלבד [כגון חולי כליות וכד', שדי להם בשתיית מים ואינם זקוקים גם לדברי מאכל. וכן מי שנוקק לתרופה ובולעה עם מעט מים], אינם מבדילים בתענית, לא בלילה ולא ביום, [כיון שאין איסור לשתות מים קודם ההבדלה. כמבואר בשו"ע ס"י רצט ס"ב א. שו"ת שבת הלוי ח"ח ס"י קכט. אור לציון ח"ג פרק כט סוף הע' ו]. ויבדילו במוצאי הצום יחד עם כולם.

יב. וכן חולים הצריכים ליטול תרופות, ואם יטלו התרופות במועדן, הרי הם כבריאים לכל דבר, ויכולים לצום. אם אינם יכולים ליטול התרופות ללא מעט מים, רשאים ליקח התרופות עם מעט מים בכל פעם [פחות ממלא לוגמיו, ויקחו קרוב ל30cc מים. ועין חזו"ע ארבע"ת ע"מ רצט בהערה. ובע"מ כב, וע"מ עו. ועמוד קי"א] ואינם צריכים לפגום טעם המים. ועדיין שם מתענה עליהם ורשאים לומר גם עננו בתפילה ולעלות לתורה ואם הוא כהן ישא כפיו גם במנחה. [עין חזו"ע ארבע"ת ע"מ צח. וע"מ עז] ואינם צריכים להבדיל על הכוס, אלא במוצאי הצום.

יג. חולים המבדילים בצום, יבדילו על כוס יין או מיץ ענבים כדרכם וישתו בעצמם מהכוס כמלא לוגמם. [חזו"ע ע"מ שמה. וע"ש ע"מ שמש שחזר בו ממשי"כ בשו"ת יחיה דעת שיתנו לתינוק, דליתא. דכיון שהוא למצוות הבדלה ואינו מכוון לתענוג לא זורר עליו חכמים. ויש מפורקי אשכנז שכתבו שיבדילו על חמר מדינה כגון בירה וכד'. ודע, דלכאורה י"ל שישתו רביעית ולא רק כמלא לוגמיו מהיין או מיץ ענבים כדי שלא יכנסו לספק ברכה אחרונה, כדאיתא בשו"ע סימן קצ"ג ס"ג וסימן ר"ע. ועוד שגם תוספת זו היא למצוה ולא לתענוג. ושמעתי שכך מורה למעשה הגאון הנאמ"ן ס"י"ט, שישתה רביעית ויברך ברכה אחרונה].

יד. חולים המבדילים בט"ב, לא אומרים פסוקי השמחה והצלחה שקודם ברכת ההבדלה, אלא מתחילים מיד בברכות. [חזו"ע תענית ע"מ שלח במקורות. ושש"כ פרק ס"ב ס"ע מד].

טו. חולה המבדיל במוצ"ש לעצמו, רשאי להוציא את בני ביתו או שאר בני אדם ידי חובת הבדלה, מדין שומע כעונה, והשומעים לא יצטרכו להבדיל שוב במוצאי הצום. [ברכי יוסף למרח החיד"א ועוד. וכ"פ חזו"ע ע"מ שגא].

[בכל מקרה הדבר פשוט שהבריאים שיצאו ידי חובת הבדלה, אסורים באכילה ושתיה עד למוצאי הצום].

טז. אשה [כגון יולדת תוך ל' יום ללידתה או אשה חולה הפטורה מהצום], שצריכה להבדיל בעצמה. אם היא מבנות ספרד, תבדיל בעצמה, ותברך הגפן, ברכת הנר, וברכת המבדיל, ותשתה הכוס בעצמה. [שו"ת יביע אומר ח"ד סימן כג-כד. וחזו"ע ארבע"ת ע"מ שגב בהערה]. ואם אינה בקיאה להבדיל בעצמה, רשאי בעלה או כל אדם אחר [גדול ובר חיובא] להבדיל בשבילה ולהוציא י"ח, ויצא גם הוא י"ח בהבדלה זו. ותשתה היא את הכוס ככה"ג או קטן שהגיע לחינוך [אך לא המבדיל עצמו, שהוא בריא וחיוב בתענית].

ואם היא מבנות אשכנז לכתחילה יבדיל לה בעלה או אביה או כל אדם אחר ויכוון לצאת בעצמו בהבדלה זו, ולא יחזור להבדיל במוצאי תשעה באב, והכוס תשתה היא או ישתה קטן שהגיע לחינוך. [משנ"ב סימן רצו ס"ק לו. וכ"ד הגר"י קרליץ והגר"ש"א הובאו במ"ב דירשו שם ציון 5. שו"ת משנה הלכות ח"י ס"י לא. והנה מה שנהגו הנשים שלא לטעום מכוס הבדלה מכל מקום כשאין עצה אחרת שרי, ועיין משנה ברורה סימן רצו ס"ק לה. וכתב הקצוה"ש וכן הא"ח מבוטשאטש מהדו"ת עצה לזה שתבדיל על כוס של ברכה שבירכו עליו ברכת המזון, וכיון שיש מצוה לשתות מכוס של ברכה ליכא קפידיא בזה, ואישה יכולה לשתות לכתחילה. ומה שכתבנו שהאיש יוצא ידי חובה בהבדלה זו, ובאופן זה יכול להבדיל עבור האישה, עיין משנ"ב ס"י רצו ס"ק לו. ורשאי לתת לקטן שהגיע לחינוך לשתות, וליכא למיחש דיכמא אתי למיסרך בגדלותו, דזה דווקא אם היו מתקנים כן כתיקנה קבועה להבדיל במוצאי שבת ליל תשעה באב, דאז חיישינן דאתי למיסרך מה שאין כן במבדילים לחולה, שהוא דבר לא קבוע דמיא למילה דמותה, וכן הורה הגר"ש דבליצקי זצ"ל] ומ"מ אם אינה יכולה לשמוע מפי איש, תבדיל בעצמה. [משנ"ב סימן רצו ס"ק לה בשם האחרונים].

יז. במקרה שהאשה מבדילה בעצמה, אם כדאי לבעלה או לגברים אחרים לצאת י"ח ומנה או לא? נראה שאין כדאי לאדם לעשות

כן. [נכין דאיכא פלוגתא דרבנותא אם נשים חייבות בהבדלה אם לא. ואם יכולות להוציא הגברים י"ח. אע"פ דאגן בדין נקטינן כדעת מרן השו"ע דנשים חייבות כגברים, עשו"ת יבי"א ח"ד סימן כג-כד, ע"ש. מ"מ אין ראוי לאדם שיכניס עצמו למחלוקת בידיים. ופרט דסמא בידיה להבדיל בעצמו במוצאי היום. כן נ"ל].

יח. קטנים שהגיעו לחינוך שאוכלים ושותים בט"ב ואינם מתענים. יש הפוטרים אותם מהבדלה, וישמעו הבדלה במוצאי

היום מהגדולים [כן דעת הגרי"ש אלישיב (שליט"א) זצוק"ל. וכ"ד הגרי"ח קנייבסקי שליט"א ועוד] ויש המצריכים אותם להבדיל בעצמם. [מהרי"ל דיסקין. שבת הלוי, ח"ז (סי' ע"ז או י' ו'). דברי יציב ועוד. וכן פסק מרן הראש"ל בחזון עובדיה עמ' שנב שם. מיהו בשבת הלוי חלק י' (סי' קע"ז או ד') חזר בו, ופסק לפטור קטנים מהבדלה. וכ' שבח"ז לא היתה כוונתו למעשה אלא להשיב לשואל. ע"ש]. ופשוט שאינם יכולים להוציא מבוגרים גדולים ידי חובת הבדלה.

[מיהו נראה שיוכלו להוציא ידי חובה קטנים שעוד לא הגיעו למצוות כמותם].

יט. בליל השעה באב קוראים קריאת שמע שעל המיטה כרגיל. [שאינם אלא פסוקים לשמירה מן המזיקים. יסוד ושורש העבודה שער ט פרק יב וראה נטעו גבריאל הל' ביה"מ פרק נו סי' א, שאף הנוהג לומר ד' פרקי תהילים אחר קריאת שמע יכול לאומנם שאינם אלה להצילו מהרהורים].

סדר ברית מילה ביום התענית

א. ברית יצחק. אין לבטל מנהג הלימוד בליל הברית, כיון שיש בו תועלת גדולה ושמירה על התינוק. מ"מ לא ילמדו הלימוד הרגיל המובא בספר "כורת הברית" וכד', דהוי דברי תורה. אלא ילמדו פסוקי תוכחה וזוהר על מגילת איכה. ובני אשכנז יאמרו בחצות לילה "ויהי נועם", לשמירה על התינוק. [נטעי גבריאל הלכות ט"ב פרק נו או יז. ופרק פא או א', בשם זכר דוד, שהלימוד בלילה זה חשוב לשמירת התינוק].

ב. אם היולדת רוצה לברך "הגומל" בפני עשרה, במעמד הברית יצחק או למחרתו בשעת הברית. י"א שאין ראוי לברך הגומל בתשעה באב. [כה"ח סי' תקנט או לח בשם הפת"ח ושד"ח ועוד. וכן איתא באור לציון ח"ג עמ' רלז]. ויש מתירין אף לכתחילה. [חזון עובדיה ארבע"ת עמ' שפט]. ואם חוששת שתשכח מלברך לאחר ט"ב או שלא יזדמן לה מניין. תברך ויחולו ברכות על ראשה.

ג. סדר ברית מילה שחל ביום התענית. ברית מילה ביום ט"ב באב,

[ואפילו ברית דחוויה. ספר ט"ב שחל בשבת פרק ח סעי' יג. חזו"ע עמ' תג]. מלין התינוק אחר שסיימו הקינות. וקודם המילה עושה המוהל הבדלה על כוס לין. [יש נוהגים שבאותו מעמד מוציא גם את השומעים י"ח הבדלה. (שו"ת אור לציון ח"ג פכ"ט סעי' ט). וטוב שיכריז על כך קודם שמבדיל]. ומברך 'הגפן' ו'המבדיל בין קודש לחול' בלבד. בלא נר ובשמים. ויתן הכוס ליולדת או לקטן שהגיע לחינוך הנוכחים שם כדלקמן. [ויהיה שלא יטעם הוא עצמו כלל]. [ענין חזו"ע ארבע"ת עמ' שנה]. ועושים המילה. ולאחר מכן, יברכו על כוס אחרת 'הגפן' וברכת המילה 'אשר קידש ידיד מבטן' ואומרים אותה מבלי לברך עמה ברכת השמים. ואם היולדת נמצאת שם, המברך על הכוס יכוין לפטור אותה והיא תשתה ממנו, ובלבד שגם היא תשמע הברכה היטב ותכוין לצאת ידי חובה. ותזהר שלא תפסיק בדיבור בין שמיעת הברכה לשתית הכוס. ואם אינה שם יברך על הכוס ויטעים מן היין לתינוקות שהגיעו לחינוך. ומותר לבעלי הברית, אבי הבן הסנדק והמוהל (וגם אם התינוק) ללבוש בגדי שבת, (אך לא מכובסים. מ"ב איש מצליח תקנט ס"ח העי' 4). ואסור להם לנעול נעלי עור [פרט ליולדת]. [חזו"ע ארבע"ת עמ' קב ועמוד שצג והוא ע"פ השו"ע או"ח סימן תקנט ס"ז. וע"ע שו"ע יו"ד סימן רסה סעי' ד. ועיין גם בחזו"ע שם דף תד ע"ב. דאפשר למול לאחר הקינות גם קודם חצות משום מצות זריזין. ע"ש].

ד. אבי הבן מברך "שהחיינו" כרגיל. [חזון עובדיה ארבע"ת עמ' קלה].

ה. הסנדק יושב על כסא אליהו כרגיל. [פשוט. ועיין חזו"ע ארבע"ת עמ' קצז, שיכינו כסא של אליהו מיוחד ומעוטף בפרוכת נאה וכו'].]

ו. בשעת הברית מותר לזמר השירים המיוחדים לברית, כנהוג. [שו"ת שארית שמחה סי' טו. סי' ט"ב שחל בשבת פ"ח סעי' כז].

ז. בעלי הברית ושאר המוזמנים לברית פשוט שאינם רשאים לאכול ולשתות ולא לטעום כלום [גם לא מיין המילה], עד מוצאי היום. ובמוצאי היום יעשו סעודה גדולה לכבוד הברית. [שו"ע סי' תקנט סעי' ט. משנ"ב ושעה"צ שם].

דינים שונים ליום הצום

א. אין להריח בשמים בט"ב באב, משום דחשיב כעונג. [כן מוכח מדברי מרן ביו"ד סימן רסה לגבי מילה בטי"ב. וכ"פ גם בשו"ע או"ח סימן תקנט ס"ז. ע"ש. וכן הסכימו אחרונים רבים שאין להריח בבשמים בט"ב משום תענוג. וכ"פ בחזון עובדיה ארבע"ת עמ' שלט-שמא].

ב. לפי האמור לא יוכל להשלים מניין המאה ברכות ע"י שיריח בבשמים וכד', אלא יכוין לברכות העולים לתורה והמפטיר ויענה אמנן אחריהם, ויצא ידי חובתו. [כדאיתא בשו"ע סימן רפד ס"ג. ע"ש].

מוצאי היום

א. מתפללים ערבית רגילה במוצאי היום ואין אומרים "אתה חוננתנו" [גם מי ששכח ולא אמרו אמש במוצ"ש. משנ"ב סי' תקנו ס"ק ג].

ב. מי שלא אמר "אתה חוננתנו" בתפלה במוצאי שבת, וגם טעה וטעם קודם שהבדיל על הכוס ב"מוצאי ט"ב באב, [דהיינו ביום א' בלילה], הורה הגר"ז אויערבך זצ"ל (ששי"כ פסי"ב העי' צה) שמסתבר שלאחר שכבר התפלל כמה תפילות בלי להבדיל בהן, אין עוד טעם לחזור ולהתפלל כדי להזכיר הבדלה בתפילה, וסיים בצ"ע.

ג. כמו כן פוסקין מלומר "עננו" ו"נחם" בתפילה. [ע"פ חזו"ע ארבע"ת עמ' עא-עד. ע"ש].

ד. אסור לטעום כלום במוצאי היום עד שיאמר או ישמע הבדלה על הכוס. [אבל מים בלבד מותר לשתות כשיגיע צאת הכוכבים כמו בכל מוצ"ש, גם קודם ההבדלה].

ה. אם אכל קודם ההבדלה במוצאי היום, וזכר לאחר מכן שעדיין לא הבדיל. לבני אשכנז- יבדיל מיד על הכוס בשם ומלכות. [רמ"א סימן רצט ס"ו (האחרונים שם)]. **לבני ספרד- יאמר קודם את ברכת המבדיל בלא שם ומלכות על הכוס, ולאחר מכן יברך ברכת בורא פרי הגפן, וישתה מהכוס לפחות כמלא לוגמיו.** [מחשש הפסק, לחוש לייא שבשו"ע שם, שאם טעם שוב אינו מבדיל לאחר יום ראשון. כה"ח שם או י' כו. אור לציון ח"ב פכ"ב שו"מ, מחשש סב"ל. ובדעת רבינו הגדול הראש"ל רבי עובדיה יוסף זיע"א ישנה מבוכה גדולה. דבשו"ת יביע אומר ח"ו סימן מח או יג, העיר על הגרי"ב טולידאנו שפסק שיבדיל בשו"מ, אך לא חשש לסב"ל, ולכן פסק שלא יבדיל בשו"מ דסב"ל. אמנם בשו"ת יביע אומר ח"ו או"ח סימן מז או ה ובמסקנת הדברים, חזר בו, ופסק שהעיקר כדעת מרן סתם, ויבדיל גם במוצאי יום ראשון בשו"מ אע"פ שטעם. ע"ש. וכ"כ גם בהלכות עולם ח"ג עמ' קסב. ובשו"ת יבי"א ח"ט או"ח סימן קח או קמג. ע"ש. אך דא עקא דלאחר זמ"ר כתב רבינו חזון עובדיה על הלכות שבת ושם בח"ב עמ' תטו ישב על מדוכה זו, ונראה שחזר בו מחזרתו, ופסק דסב"ל. ואין לומר דשם העתיק הדברים שהיו לפניו ביבי"א ח"ו. דבתוך הדברים ציין להדיא למש"כ בהלכות עולם ח"ג הנ"ל (שחזור ממש"כ בח"ו והעיקר כמ"ש בח"ז ויברך) ואפ"ה סיים שם (בעמ' תיח) דמ"מ למרן בסימן רצט ס"ה בשם י"א שאחר מוצאי"ש כל שטעם שוב אינו מבדיל. י"א"כ נקטינן דסב"ל. וכ"כ הכה"ח ס"ק כו. ודלא כהגר"ב טולידאנו. דליתא. דאגן נקטינן דסב"ל. ע"ש. וצ"ע]. **ומ"מ גם לבני ספרד המיקל בכה"ג להבדיל על הכוס בשם ומלכות** [כלומר גם הגפן וגם ברכת ההבדלה] **יש לו על מה שישמוך.** [דכ"כ רבינו כמה פעמים בני"ד. שו"ת יביע אומר ח"ט או"ח ובסימן קח או קמג. וע"י הליכות ח"ג עמ' קסב. ועוד דכללא כ"ל לן מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל, דגם בעלמא העושה כמרן גם בענייני ברכות אין מוזניחין אותו. ואכמ"ל].

ו. טעה וברך על המאכל קודם שיבדיל וזכר שצריך להבדיל, יטעם מעט, שלא תהיה ברכתו לבטלה, ואחר כך יבדיל. [רמ"א הל' שבת סי' רעא סעי' ה. כה"ח שם או י' טל. חזו"ע שבת ח"ב עמ' תב ועמ' קסז].

ז. מי ששמע הבדלה מחולה במוצ"ש או ביום התענית, יצא ידי חובת הבדלה ואינו צריך עוד להבדיל במוצאי היום.

ה. מבדילים על הכוס [יין או מיץ ענבים], ואומר "הגפן" וברכת "המבדיל בין קדש לחול" בלבד וגם כעת לא אומר הפסוקים [חזו"ע

ארבע"ת עמ' שלח ע"ש טעמו]. **וישתה ממנו רביעית** [או לפחות מלא לוגמיו]. [ואף לבני אשכנז הדין כן. עיין סי' תקנו בדג"מ, וכן כתב בדברי מלכיאלי ח"ו סי' ט, וכ"ה במשנ"ב סי' תקנו ס"ק ג ושעה"צ אות ז. ואף ש"כ הרמ"א בסי' תקנו אכילת בשר ושתית יין אסורה עד יום ב' מפני אבילות של יום, מ"מ בהבדלה שהיא למצווה שרי- רבבות אפרים ח"ג סי' שעה. ועיין פמ"ג שם א"א סי' ק"ד, שכתב דאם יש תינוק עדיף ליתן לו, וכן כתב בלוח לא"י, אמנם העיקר כמו שכתב במשנ"ב שעה"צ אות ז בשם הדגול מרבב, שמוטר לשתות בעצמו ואין צריך לתת לתינוק. ומיהו נראה דהשומעים את ההבדלה נכון שלא יטעמו מן היין, שהרי יוצאים ידי חובה גם בלא שיטעמו. וכל זה דלא כערך השולחן סימן תקנו סעיף ב', שכתב דלא יבדיל על היין אלא על שאר משקים, דין אסור במוצאי תשעה באב. דליתא].

ו. ואין מברכין לא על הבשמים ולא על הנר. [גם מי שלא ברך על הנר במוצ"ש].

ז. ברך בטעות על נר בין ברכת היין להמבדיל, נראה דחוזר ומברך

בורא פרי הגפן, דהוי הפסק. לעיין היטב בבחי'ל סימן רח"צ סעי' ה בשם הגרע"א. עיי"ש והסכים לזה מרן הראש"ל בהליכות עולם ח"ג עמ' קמט. וחו"ע שבת ח"ב עמ' תלד. עיי"ש].

מנהגים במוצאי הצום [א' באב]

למנהג הספרדים :

א. אכילת בשר ושתית יין. מנהג בני ספרד שלא לאכול בשר ולא לשתות יין ביום עשירי באב כולו. [וכי"כ מרן הראש"ל בחו"ע ארבעית עמ' תג: מנהג כשר שלא לאכול בשר ולא לשתות יין בליל עשירי ויום עשירי, כי בתשעה באב לעת ערב נכנסו האויבים והציתו אש בהיכל, והיה נשרף עד שקיעת החמה של יום עשירי עיי"כ. ומקורו בשו"ע סימן תקנח ס"א. וכי"כ שו"ת אור לציון ח"ג פכ"ט אוי' כו]. **ולכן יש ללמד את הנשים שלא יכינו השנה סעודה בשירת למוצאי הצום.**

ב. ברכת שהחינו. ונהגו גם שלא לברך שהחינו על פרי חדש או בגד חדש גם ביום עשירי באב כולו. [כ"פ חזון עובדיה עמ' קכט ע"פ מרן החייד"א ועוד. ועיין גם בעמ'י תטז].

ג. לענין כיבוס [ולבישת מכובסים] תספורת ותגלחת, ורחיצה [בחמין], אם הותרו מיד במוצאי הצום או שנהגו גם בהם להחמיר עד סוף יום עשירי. רבים מגדולי הפוסקים הספרדים מקילים, שמתרים בכל אלו מיד במוצאי הצום. [עיי"פ משי"כ כתב השו"ע (סי' תקנח ס"ד): לאחר התענית מותר לספר ולכבס מיד. עיי"כ. ומזה למדו דה"ה גם לשאר דברים, חוץ מאכילת בשר ושתית יין שנהגו לאסרם כמ"ש בשו"ע סימן תקנח ס"א. וכי"כ המאמ"ר ועוד אחרונים, וכי"כ מרן הראש"ל בחו"ע ארבעית עמ' תטו ואילך. וכי"כ באור לציון ח"א או"ח ססי' לח. ובח"ג פרק כו תשובה כו. עיי"ש]. **ויש מפוסקי הספרדים שהחמירו בכל הני"ל גם ביום עשירי באב, מצד המנהג.** [כן דעת מרן החייד"א במחבר"ר סימן תקנח ס"א. וכי"כ הרב זרע אמת ח"א סימן פב. וכי"כ הרב גדולות אלישע אבי"ד בגדאד. וכי"כ מהר"פ במל"ח סימן י אות צב-צג, ועוד. וכי"כ מלבד פוסקי אשכנז רבים שאסרו. וכי"פ הגאון הנאמ"ר

סי'ט בגליון בית נאמן מני"א תשעז. גליון 74. עיי"ש]. **וראו לבעל נפש להחמיר על עצמו, עכ"פ במאי דאפשר.** ורחיצה שהיא צורך גדול, יוכל לרחוץ בצוננים שמפיג צינתו, ותע"ב. [כיון דאיכא כל כך מגדולי האחרונים הספרדים שהחמירו בזה. וכן רמז מו"ר הגר"ב צ"צ א"ש באור לציון ח"ג הני"ל בהערה וזו לשונו: ועל כל פנים יש מבני ספרד שנהגו להחמיר שלא לרחוץ ולא לכבס כל עשירי באב עד סוף היום. עיי"ש. ואפשר דמי שמחמיר רק עד יום עשירי בחצות היום, יי"ל עיי"פ שיסמוך. דהוי כעין סיס. ודו"ק].

ד. שמיעת כלי זמר. נראה שתלוי בשיטות הני"ל. [מה שמותר לשמוע במשך כל השנה כולה. ודין זה דכלי זמר נזכר במל"ח להדיא. ועיין במשני"ב סימן תקנח ס"ק ב, ובשעה"צ או"ד].

בסיכום: מעיקר הדין בני ספרד מותרים מיד במוצאי הצום ב: כיבוס, לבישת מכובסים, רחיצה בחמין, תספורת הראש וגילוח הזקן, ושמיעת מוזיקה. ובעל נפש המחמיר על עצמו בזה תע"ב. אבל באכילת בשר ושתית יין וכן בברכת שהחינו, נהגו להחמיר עד סוף יום עשירי.

למנהג האשכנזים :

ה. בני אשכנזי נהגו שלא להסתפר ולא לכבס ולא ללבוש מכובסים וכן שלא להתרחץ, עד חצות היום של יום עשירי. [משני"ב סימן תקנח ס"ק ג ובה"ל שם בשם הארונים]. **ובמוצאי ט"ב ולמחרת עד חצות, אסורין בבשר ויין.** [רמ"א סימן תקנח ס"א]. **וכן שלא לנגן ולא לשמוע כלי שיר עד חצות דיום עשירי.** [משני"ב סי' תקנח ס"ק ב]. **ואין מברכים שהחינו בליל עשירי יום עשירי כולו.** [שער"ת סי' תקנח ס"ק ב. ושו"ת התעוררות תשובה ח"ג סימן כא].

בסיכום: בני אשכנזי נהגו להחמיר בכל הני"ל, ובכל מה שהחמירו בכל תשעת הימים, עד חצות יום עשירי. וה"ה באכילת בשר ושתית יין. מיהו במקום צורך, רשאים גם הם להקל ברחיצה בצונן [ואפילו הפיגו מעט את צינתו] מיד במוצאי התענית [משני"ב סימן תקנח ס"ק ב. ומקור חיים שם].

כאישי אשר אמו תנחמונו בן אנכי אנהמכם
ובירושלים תנוחמו

ח. ברך בטעות על הבשמים וכן ברכת היין לברכת המבדיל, נראה בדביעבד דאין לברך על הבשמים במוצאי הצום, דטעם הרתת הבשמים משום שנמה יתירה המסתלקת עם צאת השבת, ואין שייך לברך עתה, מכל מקום אפשר שלא תקנו לברך על בשמים, אך אם בירך ונהנה מהריח לא היה ברכה לבטלה, עיין משני"ב סי' תרעד ס"ק ה, לענין יוכי"פ שחל בשבת דאין לברך על הבשמים דביו"ט לא היה בו נשמה יתרה מפני התענית, והביא שם ויש חולקים ומברך ואין כאן חשש ברכה לבטלה כיוון שנהנה. וכתב בשני"כ פרק מו העי' מ"ט, דהגרש"א זצ"ל ביאר דאינו נחשב הפסק בין ברכת הגפן להדעת, ומאחר שד"כ"פ זה מחשיב את ההבדלה וכמשי"כ השו"ע יו"ד סי' רסה עמ"א, לענין הברכה שאחר ברית המילה שמוסיפים לברך על הבשמים אחרי ברכת הגפן, ולא נחשב להפסק בברכה. ויש לעיין באים בירך על הבשמים בהבדלה בתי"ב שחל ביום א' אי הוה הפסק. וצו"ע. ודין זה שונה מברכת הנר, דשם גרע, על שום עניין ומקום לברכה זו שלא במצו"ש, מה שאין כן בשמים, שהרי תמיד מברכים עליהם שמריחם ונהנה מהם. **וכי"כ כתב הגרש"א** לגבי מי שטעה וברך שהחינו בקידוש בליל שביעי של פסח, דבדיעבד אינו הפסק, ושותה היין בלא ברכת בורא פרי הגפן. הוראת הגרש"ז או"יברך בהליכות שלמה פסח (פ"י סט"ו) ודבר הלכה אוי' (כא) וטעמו, משום שהגדר של הפסק בין הברכה לשתייה הוא משום היסח הדעת, ומאחר שהיא סבור שחייב לברך 'שהחינו', אין כאן היסח הדעת. וה"ו דומה למי שאמר גביל לתורי, וזכר שכבר מכר את השור, שנתבאר במקו"א (מנחת שלמה קמא סי' כ), דכיון שלפי טעותו היה סבור שחייב למרן כן קודם האכילה, אין זה הפסק. ואע"פ שכבר נחלקו בכעין זה המ"א והגרע"א שמי שקידש על המים כסבור שהוא יין, שלדעת המ"א (סי"ק לב) יקח כוס אחר של יין וקידש שנית, דכיון שלא היה יין, נמצא שירך בורא מאורי האש על נר פסול, באופן שלא יצא מתחילה לשתות יין יותר, א"צ לברך שנית הגפן, רק לקדש. הובאו במשני"ב סימן רע"א סי"ק עח. ובשער הציון שם (או"פ) העיר, שהגרע"א בחידושו פסק בזה (דכיון שעל נוסח הקידוש לא היה דין קידוש, נחשב הדבר כהפסק בין הגפן לטעימת היין). וכי"כ המשני"ב בבחי"ל (סימן רח"צ סי"ה ד"ה אין מברקין), דאם בירך בורא מאורי האש על נר פסול, באופן שלא יצא בברכת מאורי האש, וכתב רע"א שצריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן, דברכת האש הוא הפסק בין הגפן לטעימה (ואב"ב), כן פסק מרן הראש"ל זיע"א בהליכות עולם ח"ג עמ' קמט. ובחו"ע שבת ח"ב עמ' תלד. בפשיטות כדעת הגרע"א. עיי"ש]. נראה דשאני הוא שיהיה קידוש אסור לו לשתות, ולכן לפי טעותו שפיר חשיב כמי שאמר בין המוציא לטעימה גבילו לתורי, דאין זה הפסק כנ"ל, וכי"כ הכא. (כלומר בברכת שהחינו. ובאחרות הלכה ציון 59 כתב, עיין בשני"כ מ"ז הערה רטו שהעיר הרב המחבר לרבינו, הדתינח ברכת הקידוש אבל ברכת שהחינו הרי אינה מעכבת ואין זה דומה לגביל לתורי. עיי"ש. וכתבו דצ"ל דדעת רבינו דכיון שקבעו ברכת שהחינו בקידוש הו"ל כחלק מהקידוש ממש, ולכן גם עדיף טפי מגביל לתורי, משא"כ בברכת מאורי האש שייאננה כי"כ חלק מההבדלה. [א"ה]. עיין בשו"ע סימן רח"צ סי"א שכתב: מברך על הנר בורא מאורי האש אם יש לו, ואינו צריך לחזור אחריו.

ועיין במ"ב שם סי"ק ג. עי"כ]. ועיין מנח"ש שם. משא"כ בברכת מאורי האש שגם בלא"ה מותר לשתות, ולכן בזה דעת המ"ב נוטה לדעת הגרע"א דחשיב הפסק. עכ"ל. כלומר דיש לחלק בין הפסק של דבר המתיר את האכילה, דדמי לגבילו לתורי, לבין דבר שאינו מתיר האכילה. עיי"כ. ובשו"ת מנחת שלמה ח"א (סי' יח אות ב) ביאר דבריו עוד, וכתב, שכיון שכן הוא סדר הברכות שמקדשים לפני הטעימה, שהרי אסור לאכול קודם שיקדש, דומה הדבר למי שאמר בטעות והבא מלח' או גבילו לתורי' כשכבר היה על השולחן מלח או גביל, שאין זה נחשב הפסק. עיי"ש. ועיין גם מנח"ש קמא סי' כ או' א. וסימן יח העי' 2. ובמקראי קודש פראק פסח ח"ב סימן סב. ושני"כ פמ"ז העי' רחא. והליכות שלמה ראש השנה פ"א סעי' כ. ודע, שכל הדיון אי הוה הפסק או לא הוא רק לגבי המקדש עצמו, אבל השומעים יצאו י"ח, עיי"פ מאי דאיתא בשו"ע סימן קסז סי', בפמ"ג (מ"ז סק"ח) דאם המברך הפסיק קודם שטעם, אין השומעים צריכים לחזור ולברך. וכי"פ הבית מנוחה (דיני המוציא אוי' יב) ובשו"ת מעט מים (סימן פא) ובזכרונות אליהו (מערכת ה אוי' כח) ועוד. ואע"פ המשני"ב שם (סי"ק מג) ובה"ל ד"ה אבל) ועוד כמה אחרונים ש"ל דגם השומעים לא יצאו י"ח, מ"מ איחזקו גופיה סיים בצו"ע, ועוד דקיי"ל סב"ל, ולא יחזור לברך. וכי"כ מרן הראש"ל בהליכות עולם ח"א עמ' שמח. ובשו"ת יביע אומר ח"א (או"ח סס"י כד בהערה. עיי"ש וכי"כ מר בריה דרבינה בהלכה ברורה [סימן קסז סי"ק כ]).

ט. ברכת הלבנה. בארץ ישראל וגלילותיה נוהגים שאין מברכים ברכת הלבנה קודם יום תשעה באב, אבל בליל מוצאי ט"ב המנהג פשוט לברך לברך ברכת הלבנה. ואם אפשר שקודם שיברך ינעול מנעליו ויטעם מידי, שפיר דמי. [עיין ברמ"א סימן שכו ובסימן תקנח ס"ח. והלשון שכתבנו הוא לשון רבינו הראש"ל בחו"ע ארבעית עמ' תי. עיי"ש. מיהו המציאות לברך כי במוצאי ט"ב יש בילבול רב ומהומה ואנשים לא מיושבים בדעתם כלל ובודאי לא יברך בשמחה. וראיתי כי הגאון הנאמ"ר ס"י כתב [בית נאמן] ואתחן תשי"ף גליון 221 שהוא עצמו אם מזדמן לו לברך לילה קודם ט"ב, מברך קודם, ואם לאו יעשו במוצאי ט"ב. עיי"ש. ובשנה זו הוא ליל שבת, וחמיר טפי [ענין חזו"ע חנוכה עמ' שלה סי' ז]. מ"מ אם אדם רואה שליבו בל עמו ואינו מברך בשמחה, נ"ל שעדיף שילך לביתו ויסעד ליבו וילבש מנעלים וירחק פניו וכו', ויברך מאוחר יותר, ואפילו ביחיד (אם לא מזמנים מגיין ויוחזד לכה). והכי עדיף טפי. וכמדומני שמרן רבינו עובדיה יוסף צ"ל עשה כן בעצמו כמה פעמים, בהחבה, כפי שראיתי בעצמי כאן בהר נוף ירושלים ת"ו. וכך אני נוהג].

CA Lic #1000486
GARAGE DOOR PROS
It's All About the Service!
Google+ | yelp | BBB | Service | Lic
Bar Levy 925-872-2342
Garage Door & Gate Specialist
garagedoorprosca@gmail.com
1-800-217-1267
garagedoorprosca.com

לעילוי נשמת
סימי בת רחמה
ת.נ.צ.ב.ה

לרפואת
רחמים חיים בן סימנה ה"ו
אוריאל מאיר בן שימריה ה"ו

י.ד. עשוש תשתיות בע"מ
רח' היצול 7 א.ת. הצפוני אשקלון
טלפון 08-6755646 פקס 08-6755607